

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Důkazní břemeno

Jana Šindelářová

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jana ŠINDELÁŘOVÁ**
Osobní číslo: **R19M0392P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Důkazní břemeno**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Důkazní břemeno
2. Pojmy související s důkazním břemenem
3. Dělení důkazního břemene
4. Důkazní břemeno v praxi
5. Informační asymetrie

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Miroslav Hromada, Ph.D.**
Katedra pracovního práva a práva sociálního
zabezpečení

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma Důkazní břemeno jsem vypracovala samostatně s použitím odborné literatury a dalších pramenů, které jsou v rámci práce průběžně citovány a vyznačeny na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

V Plzni dne

.....

Jana Šindelářová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce Mgr. Miroslavu Hromadovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky, ochotu a trpělivost, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce.

Seznam použitých zkratk

Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
ZOK	Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodník korporacích

Obsah

Úvod.....	1
1. Důkazní břemeno	3
1.1. Uvedení do problému	3
1.2. Pojem důkazní břemeno	5
1.3. Právní povaha důkazního břemena.....	7
1.4. Objektivní důkazní břemeno	9
1.5. Subjektivní důkazní břemeno	12
1.6. Úvod do dělení důkazního břemena	15
1.7. Koncentrace řízení s ohledem na důkazní břemeno	16
2. Pojmy pojící se s důkazním břemenem.....	19
2.1. Procesní břemena a procesní povinnosti	19
2.2. Povinnost tvrzení.....	21
2.3. Břemeno tvrzení	22
2.3.1. Objektivní břemeno tvrzení.....	23
2.3.2. Subjektivní břemeno tvrzení	25
2.4. Důkazní povinnost.....	27
3. Dělení důkazního břemena	30
3.1. Normy, které upravují dělení důkazního břemena	31
3.2. Dělení důkazního břemena podle základního pravidla	31
3.3. Dělení důkazního břemena dle zvláštních pravidel.....	33
3.3.1. Výslovná zákonná pravidla dělení důkazního břemena	33
3.3.2. Vyvratitelné zákonné domněnky	34
3.3.3. Soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena	35
3.3.4. K dalším teoriím dělení důkazního břemena.....	36
4. Důkazní břemeno v praxi	38
4.1. Judikatura	38

4.2.	Důkazní břemeno ve vybraných případech z praxe	40
4.2.1.	Důkazní břemeno ve věcech diskriminace	40
4.2.2.	Důkazní břemeno ve věcech náhrady škody	41
4.2.3.	Důkazní břemeno ve věci správnosti veřejných listin.....	42
4.2.4.	Důkazní břemeno ve věcech správnosti soukromých listin	43
4.2.5.	Důkazní břemeno ve věcech uznání dluhu.....	45
4.2.6.	Důkazní břemeno v řízení o pozůstalosti	46
5.	Informační asymetrie.....	48
5.1.	Vyšetřovací důkaz.....	49
5.1.1.	Vysvětlovací povinnost stran.....	50
5.1.2.	Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem	51
5.2.	Informační asymetrie v zákoně o hromadných žalobách	52
Závěr.....		55
Resumé		57
Seznam použité literatury		58

Úvod

Prací na téma důkazní břemeno vzniklo již mnoho. Když jsem přemýšlela, jak dané téma uchopit, musela jsem se nejprve s problematikou důkazního břemena seznámit, a to především prostřednictvím rozsáhlé literatury, zejména od autorů jako je Petr Lavický a Josef Macur.

V rámci pochopení tohoto tématu jsem zjistila, že abychom si mohli institut důkazního břemena dostatečně přiblížit, je třeba si alespoň krátce nastínit proces dokazování a celkově celého civilního řízení. Proto jsem tomuto tématu věnovala jednu podkapitolu, která nám pomůže nastínit situaci.

Obecně je první kapitola věnována základním tématům problematiky důkazního břemena, kde se dozvíme, co to vůbec institut důkazního břemena je, rozdělíme si ho na důkazní břemeno subjektivní a objektivní. V rámci tohoto rozdělení se zaměříme, především v oblasti objektivního důkazního břemena, na stav non liquet a jeho překlenutí a v souvislosti se subjektivním důkazním břemenem na další jeho dělení – konkrétní a abstraktní důkazní břemeno. Mimo pojmenovávání různých druhů důkazních břemen se budeme věnovat i principu koncentrace řízení, které v kapitole „Koncentrace řízení s ohledem na důkazní břemeno“ vztáhneme k důkaznímu břemenu a k dokazování obecně.

Další kapitola se zaměřuje na pojmy, které se vyskytují v úzké souvislosti s důkazním břemenem. V této kapitole si uvedeme pojmy, u kterých se poměrně často stává, že jsou s důkazním břemenem zaměňovány. Ovšem jedná se o různé pojmy, které je třeba pochopit pro porozumění celé problematiky důkazního břemena. Mezi tyto pojmy patří zejména povinnost tvrzení, břemeno tvrzení a povinnost důkazní. V rámci pochopení jednotlivých institutů je třeba vymezení rozdílů mezi procesními povinnostmi a procesními břemeny, které se v rámci civilního řízení objevují.

Třetí kapitola bude zaměřena na velice zajímavé téma, totiž dělení důkazního břemena. Pod tímto slovním spojením si většina lidí, řekněme „nezběhlých“ v právní sféře, představí pojmenovávání různých druhů důkazního břemena a jejich konkretizaci, ale není tomu tak. Tento pojem je spojován s pravidly dělení důkazního břemena mezi jednotlivé strany sporu, kdy můžeme hovořit o pravidlu základním a pravidlech zvláštních. Tato pravidla nám pak určují, kdo je v rámci řízení zatížen důkazním břemenem v těch kterých případech.

Diplomová práce se mimo teoretických otázek bude zaměřovat i na praktickou část. V té si představíme pojem judikatury spolu s konkrétně vybranými případy, kde je dělení důkazního břemena mezi jednotlivé strany řízení ovlivňováno odlišně od základního pravidla dělení. Jistě se zde musíme věnovat důkaznímu břemenu ve věcech diskriminace, ve kterých jako jediných OSŘ připouští přenesení důkazního břemena na osobu odlišnou od osoby žalobce. V dalších případech je přenášení důkazního břemena a celkově problematika týkající se důkazního břemena v těchto zvláštních řízeních upravena především judikaturou, ze které převážně budu v této části práce vycházet. Mimo řízení ve věcech diskriminace si představíme problematiku důkazního břemena ve věcech soukromých a veřejných listin, ve věcech o uznání dluhu, ve věcech náhrady škody a v typicky nesporném řízení o pozůstalosti.

Poslední část práce se pak zaměřuje na otázku týkající se informačního deficitu, jinak řečeno informační asymetrie. Sama o sobě je problematika velmi podceňovaná, ale je to institut, na který by se v rámci civilního řízení nemělo zapomínat. Jedná se totiž o situace, kdy konkrétní strana sporu nedisponuje dostatečnými prostředky k pochopení skutkového stavu, což může vést k nepříznivému výsledku a nesprávnému objasnění skutkového stavu. To je pochopitelně nežádoucí, když základním úkolem civilního procesu je nalézání pravdy. Strana, která je pak znevýhodněna tímto deficitem se tak ocitá v pro ni nepříznivé situaci, kdy si o určitých skutečnostech nedokáže vytvořit představu, což zvyšuje riziko toho, že tato strana pak nebude moci prokázat ty skutečnosti, které naopak svědčí jí. To se může projevit například tím způsobem, že tato strana nebude vědět, jak se proti danému tvrzení bránit, protože nemá dostatečné informace o tom, jak je toto tvrzení podloženo.

Téma důkazního břemena je dle mého názoru problematika, která je velice složitá, i když se na první pohled může zdát, že tomu tak není. Už jen samotná definice tohoto institutu je poměrně komplikovaná a ve spojitosti s ostatními instituty je tato složitost pojmu několikrát znásobena.

1. Důkazní břemeno

1.1. Uvedení do problému

Poskytování ochrany právu soukromému, zajišťuje civilní právo procesní. Tato ochrana, která je soukromému právu poskytována, se v rámci civilního procesu uskutečňuje pomocí soudů, které projednávají konkrétní věci a v rámci své pravomoci a působnosti o těchto věcech zároveň i rozhodují. Aby ovšem mohlo jít o ochranu soukromého práva jako takovou, musí se rozhodnutí soudů shodovat se skutečným hmotněprávním stavem dané věci. Aby mohl být tento soulad naplněn, měla by právní úprava civilního řízení poskytovat možnosti pro věcně správnou rozhodovací činnost soudu, aby tak soudní rozhodnutí ve věci samé odpovídalo hmotněprávním poměrům v co nejširším rozsahu.¹

Aby soud takto věcně správného rozhodnutí dosáhnul, je nezbytné, aby aplikoval právo korektně. Nadto je pro věcně správné rozhodnutí klíčové i to, zda skutkový stav věci, ve které je rozhodováno, byl objasněn pravdivě a úplně.² Dle J. Macura není skutečným cílem civilního procesu vytvoření skutkového stavu, který by byl odchýlen od stavu skutečného, ale to, aby byl právě tento skutkový stav zjištěn co nejpřesněji.³

Ke správnému objasnění skutkového stavu, jak v řízení sporném, tak v řízení nesporném, se dospívá pomocí dokazování.⁴ Definici dokazování v Občanském soudním řádu nenalezneme. Z tohoto důvodu může docházet k různým rozporům o tom, co je předmětem dokazování a zda soud pomocí dokazování získává jen hmotněprávní nebo i procesněprávní poznatky. Vzhledem k tomu, že OSŘ obsahuje pouze demonstrativní výčet nejběžnějších důkazních prostředků, je v určité míře na uvážení soudu, která fakta, důležitá pro rozhodnutí ve věci samé, si opatří a jakým způsobem tato fakta zjistí. S ohledem na to se během času v rámci soudní praxe vytvořila pravidla, která určují, jak má soud při provádění důkazů, které nejsou v zákoně vyjmenovány, postupovat.⁵

¹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str.13.

² Tamtéž

³ MACUR, Josef. Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného. Brno: Masarykova univerzita, 1993, str. 53

⁴ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017str. 14

⁵ SVOBODA, Karel. Dokazování. Právní monografie (ASPI). Praha: ASPI, 2009, str. 11-12

Důležitým pojmem ve vztahu k dokazování je, již výše zmíněný, předmět dokazování. Předmětem dokazování je skutečnost, která má určitý význam pro to, aby byla věc správně právně posouzena. Na základě jednání procesních stran v průběhu řízení, a také na základě hodnocení provedených důkazů, soud následně zjistí, zda tato skutečnost existuje či nikoliv.⁶

V posouzení otázky existence dané skutečnosti je třeba si představit institut volného hodnocení důkazů. Tato zásada se odlišuje od zásady vázaného hodnocení důkazů, která se v dnešním civilním řízení již neuplatňuje. Zásada volného hodnocení důkazů je založená na principu, při kterém zákonodárce ponechává soudu možnost, aby na základě svého vlastního svobodného uvážení zhodnotil provedené důkazy a jednání stran. Mimo to je úkolem soudu i zvážení důkazní síly, kterou jednotlivým důkazům bude přiřkládat. V rámci této zásady soudce dospěje k tomu, zda bylo skutkové tvrzení prokázané, či nikoliv, a to na základě vlastního vnitřního přesvědčení.⁷

Hodnocení důkazů je skutkovou otázkou a přispívá tak k posouzení toho, zda byla určitá skutečnost prokázána. Samotné hodnocení důkazů ale neurčuje, zda byl důkaz úspěšně podán. Rozhodnutí v tomto ohledu je ponecháno obecnému a abstraktnímu pravidlu, které je označováno jako *míra důkazu*. Míra důkazu je právní otázkou a určuje, kdy lze skutečnost považovat za prokázanou, tzn. v jakém případě byl důkaz úspěšně podán.⁸ Oproti volnému hodnocení důkazů nemůže být míra důkazu ovlivněna vnitřním přesvědčením soudce, ale je vystavěna na obecném a předem daném uplatňujícím se kritériu.⁹ Rozdíly mezi těmito dvěma instituty mají vliv mimo jiné i na přezkum věci v rámci dovolacího řízení, kde se dovolací soud může zabývat pouze mírou důkazu, definovanou jako právní otázka. Naproti tomu, hodnocením důkazů se dovolací soud zabývat nemůže, protože se jedná o otázku skutkovou.¹⁰ Toto pravidlo je zakotvené v § 241a odst. 1, který uvádí, že dovolání

⁶ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 14

⁷ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 21-22

⁸ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 22

⁹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 23

¹⁰ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 22

lze podat pouze v případě, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá v nesprávném právním posouzení věci.¹¹

1.2. Pojem důkazní břemeno

Právní úprava civilního práva procesního zahrnuje velmi různorodé a zajímavé pojmy a instituty, týkající se nejen oblasti dokazování. Nicméně tato diplomová práce je zaměřena především na problematiku související s důkazním břemenem, a proto budou následující kapitoly zaměřeny především na tento pojem.

V rámci civilního práva procesního lze pojem důkazní břemeno vymezit poměrně obtížně. Jedná se o velmi složitý pojem, zahrnující vnitřní diferenciaci a mnoho rozdílných složek.¹² Původně se jednalo pouze o pojem vymezující, která sporná strana musí navrhnout důkazy pro prokázání specifické právně relevantní skutečnosti. Dnes v tomto případě hovoříme o subjektivním důkazním břemeni. Až mnohem později došlo k vymezení důkazního břemena objektivního.¹³ Nicméně těmto jednotlivým důkazním břemenům se budu věnovat v kapitolách níže.

V obecné rovině můžeme dnes říci, že důkazní břemeno je pojem, který se uplatňuje v situacích, kdy zásadní okolnosti byly neobjasněny. Aby ale mohla být uplatněna pravidla důkazního břemena, musí veškeré dokazování, které probíhalo v rámci řízení, zůstat bez výsledku. Tato situace se označuje jako „*objektivní nejistota o skutečnostech*“.¹⁴

Tento stav není ale stejný, jako situace, kdy soudce na základě vnitřního přesvědčení dospěje k názoru, že ke skutečnostem, uváděných během procesu, nedošlo a tvrzení jednotlivých procesních stran nejsou pravdivé. Je důležité si uvědomit, že postupy soudů dle pravidel důkazního břemena nemají nahrazovat jak samotné dokazování, tak princip volného hodnocení důkazů.¹⁵

Vedle rozdělení důkazního břemena na subjektivní a objektivní se v průběhu 20. století objevují tendence, které rozlišují ještě další aspekt důkazního břemena. Tímto aspektem jsou normy, upravující důkazní břemeno. Potřeba vzniku zvláštních norem, které by důkazní břemeno upravovaly vzešla z myšlenky, že

¹¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 241a odst. 1

¹² MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 8

¹³ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 16

¹⁴ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 9

¹⁵ Tamtéž

neobjasněnému skutkovému stavu nepředchází neaplikovatelnost hmotněprávních norem. Podstata těchto hmotněprávních norem totiž může být objasněna i v případě, že samotný skutkový stav objasněn není.¹⁶

Jak jsem již uvedla v úvodu kapitoly, pojem důkazní břemeno je tedy značně složitý a je nesnadné ho uchopit. I přes to, že se jedná o poměrně jednoduché slovní spojení, zastřešuje mnoho rozmanitých institutů, které je třeba pochopit pro to, abychom si o této problematice udělali, alespoň z části, ucelený obraz. Tyto instituty se v mnohém liší, jak ve funkci, tak ve svém obsahu. I přes to je ale mezi jednotlivými složkami důkazního břemena jasná provázanost, a to především mezi důkazním břemenem objektivním a subjektivním, kdy bez jednoho nebo bez druhého nelze tento pojem definovat.¹⁷

Složitost pochopení pojmu platí i samostatně pro důkazní břemeno subjektivní. Stejně tak jako důkazní břemeno je i subjektivní důkazní břemeno vnitřně diferenciované, a to na konkrétní a abstraktní důkazní břemeno. Pojem abstraktní subjektivní důkazní břemeno je souvztažným pojmem k důkaznímu břemeni objektivnímu, kdy strana je tímto břemenem zatížena pouze s ohledem na ty skutečnosti, které můžeme na základě určitých skutkových znaků vztáhnout k určitým právním normám, ze kterých vyplývá možnost sporné strany uplatnit svůj nárok. Je třeba zdůraznit, že s ohledem na abstraktní subjektivní důkazní břemeno musíme uvažovat abstraktně, tedy ne v závislosti na konkrétním procesu.¹⁸

Pokud však budeme hovořit o konkrétním subjektivním důkazním břemeni, je třeba brát v úvahu skutečnost, že nevychází, tak jako abstraktní subjektivní důkazní břemeno, z určitých skutkových znaků dané právní normy, ale je ovlivněno konkrétním stavem, který je dán průběžným hodnocením důkazů v průběhu určitého procesu. Pro toto konkrétní subjektivní důkazní břemeno je charakteristická právě jeho nepředvídatelnost a pohyblivost spolu s přenášením z jedné procesní strany na procesní stranu druhou, a to v závislosti na konkrétní situaci nastalou v průběhu důkazního řízení v určitém procesu.¹⁹ Oproti břemeni, které je tvořeno pouze jeho konkrétní složkou, břemena se složkou abstraktní jsou

¹⁶ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 17

¹⁷ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 11

¹⁸ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 14

¹⁹ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 14-17

mnohem stabilnější a představují určitou jistotu v rámci postavení stran procesu při dokazování. Díky této stabilitě a neproměnlivosti v závislosti na konkrétním případě je díky němu možné do určité míry předvídat průběh dokazování a důkazního řízení obecně a je právem označováno za „*páteř civilního procesu*“.²⁰

1.3. Právní povaha důkazního břemena

Vymezení právní povahy důkazního břemena je, stejně tak jako samostatný pojem, nejednoznačné. Zde vyvstává otázka, zda má důkazní břemeno povahu hmotněprávní, procesněprávní, nebo smíšenou.

Už samotné vyčlenění civilního práva procesního a jeho vymezení jako samostatného právního odvětví bylo dlouhodobou záležitostí. Tak, jak se toto odvětví vyvíjelo, vyvíjely se i instituty s tímto odvětvím spojené, včetně důkazního břemena.²¹ Argumentem pro to, že důkazní břemeno má procesní povahu, je vyzdvižení pravidel důkazního břemena, které se využívají zpravidla v procesu. Na základě toho je možné odvodit, že účinky těchto pravidel se mohou uplatnit také pouze v procesu.²² Dalším podpůrným názorem pro zařazení důkazního břemena do procesního pojetí je tvrzení, že proces a rozhodnutí, která jsou v rámci tohoto procesu vydávána, vytvářejí specifické vztahy mezi účastníky (procesní vztahy) a dopad důkazního břemena – ať už pozitivní nebo negativní – se projevuje pouze v konkrétních soudních rozhodnutích, tedy v rámci těchto procesních vztahů. Výsledek důkazního řízení tedy nemá vliv na hmotněprávní vztahy.²³ Zároveň je možné říci, že pravidla důkazního břemena jsou určena především soudům. Tato pravidla soudci ukládají, jak rozhoduje v případě stavu *non liquet*. Zároveň ale je třeba zmínit skutečnost, že tato pravidla jsou velmi užitečná i pro strany v daném řízení. Strany mohou díky těmto pravidlům rozpoznat, jakým vyličením skutkového stavu mají do řízení přispět a zároveň jim pomohou zjistit, jaké jsou jejich vyhlídky v daném řízení.²⁴

²⁰ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 20

²¹ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 155-156

²² LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 240

²³ FIALA, Josef. Důkaz zavinění v občanském soudním řízení. Praha: Československá akademie věd, 1965, str. 59-61

²⁴ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 241

Opakem pojetí procesního je pojetí materiální. Původní úvahy o materiálním pojetí důkazního břemena se opírají o argument, že v rámci řízení je třeba dokázat určitou skutečnost, která zakládá některé z procesních stran povinnost nést důkazní břemeno. Tato skutečnost je ale stanovena hmotným právem, protože pouze hmotné právo stanoví to, které skutečnosti právo zakládají, či způsobují jeho změnu nebo zánik.²⁵ Současně s tím je třeba říci, že pravidla důkazního břemena neovlivňují pouze průběh civilního řízení, ale spolu s tím mají vliv i na obsah soudního rozhodnutí – jsou to tedy normy rozhodovací.²⁶

I přes to, že obě oblasti mají své podpůrné argumenty, nemůžeme říci, že důkazní břemeno má jak hmotněprávní, tak procesněprávní povahu. Pro zodpovězení otázky, jakou povahu tedy důkazní břemeno má, je třeba si uvědomit rozdíl mezi samotným hmotným a procesním právem. Tuto stránku však nemůžeme posuzovat z hlediska formálního (tj. v jakém prameni práva je dané pravidlo zařazeno), ale zkoumáme ji z hlediska obsahového, a to především z toho důvodu, že i v hmotněprávních předpisech můžeme narazit na normy procesněprávního charakteru, a naopak.

Pokud pomineme meritorní rozhodnutí, která plynou výlučně z procesních norem, můžeme uvažovat o tom, že hmotné právo je stěžejním prvkem pro tvorbu obsahu soudního rozhodnutí. Jak jsem již psala výše, pravidla důkazního břemena mají vliv na obsah soudního rozhodnutí. Znamená to tedy, že je důkazní břemeno hmotněprávního charakteru? Musíme brát v úvahu skutečnost, že tímto vlivem na obsah soudního rozhodnutí není vymezení vzájemných práv a povinností, která jsou soudními rozhodnutími ukládána, nýbrž překlenutí stavu *non liquet*, tedy určení existence či neexistence znaku určité skutkové podstaty, kdy tento znak nebyl v rámci dokazování zjištěn. To ale samo o sobě nezasahuje do hmotných práv a povinností stran sporu.²⁷

S ohledem na tyto skutečnosti má, dle mého názoru, důkazní břemeno povahu procesněprávní. Nicméně nemůžeme přehlížet argumenty, které se přiklánějí spíše ke druhé variantě a řadí tak důkazní břemena do institutů s povahou hmotněprávní.

²⁵ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 156

²⁶ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 239

²⁷ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 241-246

1.4. Objektivní důkazní břemeno

Jak jsem již uvedla v kapitolách výše, v každém soudním řízení může nastat situace, kdy skutečnosti, rozhodné pro objasnění skutkového stavu zůstanou nejisté a skutkovou podstatu tedy není možné bezpečně určit. V tomto případě, v rámci trestního řízení, soud používá zásadu *in dubio pro reo* (tj. v pochybnostech ve prospěch obžalovaného). Stát v případě trestního řízení má možnost potrestat pachatele za jednání, která jsou škodlivá pro společnost a ohrožují veřejný pořádek, což ale nutně vede k tomu, že takové řízení musí podléhat zásadám spravedlivého procesu. Samotná zásada *in dubio pro reo* vychází z principu presumpce nevinny, která je zakotvena v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Tato zásada také sama o sobě vyžaduje to, že právě stát bude zatížen důkazním břemenem. Pokud tedy v rámci důkazního řízení vyvstanou určité pochybnosti ve vztahu k osobě pachatele či samotného skutku, musí soud rozhodnout ve prospěch obžalovaného.²⁸

Naproti tomu, v případě civilního řízení sporného stojí před soudem osoba žalovaná a osoba žalobce. Tyto dvě strany mají v rámci tohoto řízení protichůdné zájmy, zároveň ale mají obě strany právo na spravedlivé rozhodnutí soudem. Z tohoto důvodu nemůže civilní soud rozhodnout ve prospěch jedné strany pouze na základě existence určitých pochybností. Pokud by tak učinil, rozumělo by se tím poškození práv druhé strany na spravedlivý proces.²⁹ Jak se tedy řeší situace, kdy nemohl být s jistotou zjištěn skutkový stav? V rámci civilního procesu existuje institut objektivního důkazního břemena.

Objektivní důkazní břemeno je systém pravidel, určující rozhodování soudu v případě, že nebyl s jistotou určen skutkový stav v rámci dokazovacího řízení.³⁰ Obecně má dokazovací řízení tři možné výsledky. Skutkový stav může být buďto prokázán, nebo vyvrácen. V obou případech soudce nabude vnitřního přesvědčení o skutkovém stavu a ten je tak objasněn. Třetím možným výsledkem je neobjasnění skutkového stavu, a to i přes to, že v rámci dokazování byly provedeny všechny dostupné důkazní prostředky. Neosvětlen zůstává skutkový stav z toho důvodu, že ani po provedení všech dostupných důkazů a nemožnosti dalšího dokazování skutkového stavu, není soudce přesvědčen o jeho pravdivosti, ale ani o

²⁸ Nález Ústavního soudu ČR z 18. dubna 2023, sp. zn. I. ÚS 323/23

²⁹ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 23

³⁰ Tamtéž

nepravdivosti, tedy není naplněna požadovaná míra důkazu. Tento stav se nazývá *non liquet* (tj. není jasno).³¹

Zde si můžeme klást otázku, která se týká zásady volného hodnocení důkazů. Tu nesmíme chápat tak, že při rozhodování si soud libovolně vybere určitý názor, který následně pokládá za doložený nebo naopak nedoložený. Takový stav záleží výlučně na vnitřním přesvědčení soudce, které naplňuje právě požadovanou míru důkazu. Pokud toto vnitřní přesvědčení není naplněno, nastává stav *non liquet*.³²

Tento stav se však týká pouze skutkové otázky, a to takové, kterou lze považovat za relevantní pro posouzení věci. Takové otázky je také nutné doložit určitými důkazy. V civilním soudním řízení se však nemusí dokazovat věci nesporné, tzn. věci, které strany shodně doznaly, nebo popřely, z toho vyplívá, že stav *non liquet* může vzejít pouze se skutečností sporných.³³

Jinak tomu je při posuzování otázky právní, kdy stav *non liquet* nastat nemůže. Pokud totiž soud shledá určité ustanovení zákona objektivně nejasným, je třeba, aby ho pomocí respektovaných interpretačních metod dodatečně vyložil. Toto tvrzení je vystavěno na zásadě *iura novit curia*, která předpokládá, že soud zná právo, a že zákon není třeba dokazovat. Je tedy důležité od sebe odlišovat otázky skutkové a otázky právní.³⁴

Stav *non liquet* však neznamená zánik povinnosti soudu v dané věci rozhodnout. Pokud by tomu tak bylo, výrazně by to ovlivnilo zásadu na spravedlivý proces a došlo by tak k odepření spravedlnosti.³⁵ Na to odkazuje i Úmluva od ochrany lidských práv a základních svobod ve svém čl. 6 odst. 1.:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem,

³¹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 37-38

³² LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 38

³³ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 39

³⁴ Tamtéž

³⁵ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 40

který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“³⁶

Tento článek uvádí povinnost soudu, mimo projednání věci, věc i rozhodnout.

Úlohou objektivního důkazního břemena je překlenout stav *non liquet*, avšak tato pravidla nemají pomoci soudu nalézt objektivní pravdu v daném sporném řízení. Pravidla objektivního důkazního břemena pouze napomáhají vydat meritorní rozhodnutí v případě, že existují pochybnosti o skutkovém stavu a pomáhají tak splnit povinnost soudu rozhodnout v této věci.³⁷

Překlenutí stavu, kdy nebyly objasněny podstatné skutkové okolnosti, které jsou rozhodné pro rozhodnutí věci, je tedy možné pomocí objektivního důkazního břemena. Tento institut stanoví, v čí prospěch, nebo naopak nepospěch, soud rozhodne, pokud tato situace nastane.³⁸ Pro překlenutí tohoto stavu se pak užívají pravidla objektivního důkazního břemena. Tato pravidla zadávají soudci, aby rozhodl, které znaky skutkové podstaty bude považovat za naplněné, či nenaplněné, i přes to, že ohledně těchto skutečností stále panuje stav objektivní nejistoty. Důsledkem toho vzniká fikce, o existenci, nebo neexistenci skutkového stavu.³⁹ Objektivní důkazní břemeno tedy způsobí nepříznivé právní důsledky jedné straně sporu v podobě prohry soudního řízení, a to v případě, že tato strana neodstraní již výše zmiňovaný stav objektivní nejistoty. Tato strana nese tzv. *riziko důkazní nouze*.⁴⁰

Důsledky existujícího stavu objektivní nejistoty jsou připisovány té straně, která na základě určité právní normy, ukládající dané skutkové předpoklady, uplatňuje svůj návrh. Aby tomuto návrhu mohlo být vyhověno, musí tato strana prokázat, že byly dané skutkové předpoklady, pojící se s danou právní normou, naplněny. Soud tedy musí nabýt vnitřního přesvědčení, že tyto předpoklady naplněny byly. Pokud tohoto přesvědčení nenabude, důsledky existujícího stavu

³⁶ Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

³⁷ DRÁPAL, Ljubomír., BUREŠ, Jaroslav., a kol.: Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009, str. 865

³⁸ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 43

³⁹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 119

⁴⁰ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 43

objektivní nejistoty se připisují k tíži strany, která se dovolává účinků právní normy pro ni příznivé, tedy strany zatížené důkazním břemenem.⁴¹ Důkazní břemeno tedy zatěžuje tu stranu, která pro sebe z určité skutečnosti vyvozuje příznivé právní následky.⁴²

Toto tvrzení můžeme doložit i judikaturou, dle které: „*Důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí.*“⁴³

Je třeba zdůraznit, že pravidla důkazního břemena se využijí pouze v případě, že v rámci řízení byly již provedeny všechny přípustné a dostupné důkazy, a i přes to nebylo možné objasnit skutkový stav věci. Je nutno podotknout, že v rámci užívání pravidel objektivního důkazního břemena není podstatné, jak došlo ke stavu objektivní nejistoty. K tomuto stavu může docházet několika způsoby, například nedostatečným jednáním strany během procesu. Pokud účastník, na kterém leží objektivní důkazní břemeno, toto břemeno neunese, dojde k jeho neúspěchu v soudím sporu, ve kterém se rozhodovalo dle pravidel objektivního důkazního břemena.⁴⁴

Největší význam má objektivní důkazní břemeno až na konci procesu. Soud totiž dle těchto pravidel přistupuje k vydávání meritorního rozhodnutí. Je však třeba říci, že uplatnění tohoto břemena můžeme spatřit v průběhu celého řízení, a to dokonce již před zahájením samotného procesu, kdy má strana možnost zvážit to, zda konkrétní skutková tvrzení budou moci být v rámci procesu prokázána.⁴⁵

1.5. Subjektivní důkazní břemeno

Abychom mohli plně pochopit institut důkazního břemena jako celku, je třeba si přiblížit i pojem subjektivního důkazního břemena.

Subjektivní důkazní břemeno je, stejně tak jako důkazní břemeno objektivní, stavební složkou celé problematiky, týkající se důkazního břemena.

⁴¹ MACUR, Josef. Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, str. 24

⁴² SVOBODA, Karel., SMOLÍK, Petr., LEVÝ, Jiří., DOLEŽÍLEK, Jiří. et al. Občanský soudní řád. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, str. 615

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 29. října 1997, sp. zn. 2 Cdon 257/97

⁴⁴ MACUR, Josef. Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, str. 24-25

⁴⁵ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 28

Spolu s objektivním důkazním břemenem hraje velice důležitou roli při civilním procesu, a to především v řízení sporném, kde se charakteristicky objevují jak břemeno objektivní, tak subjektivní.⁴⁶

Subjektivní důkazní břemeno se také někdy označuje jako *břemeno vedení důkazu*. Je tomu tak z toho důvodu, že nám toto břemeno určuje, kdo v rámci řízení navrhuje důkaz k prokázání některé skutečnosti. Toto břemeno je důležité zejména pro to, že vyzývá strany sporu k tomu, aby v průběhu řízení navrhovali důkazy tak, aby co nejdůvěrněji podložily skutkový stav, za kterým si stojí, a předešli tak nepříznivému výsledku procesu.⁴⁷

V porovnání s objektivním důkazním břemenem se může zdát, že se břemenu vedení důkazu nepřikládá tak velká důležitost. Je tomu tak především pro to, že v rámci procesu dochází k oslabení tohoto břemena. V rámci řízení může totiž soud vyzvat strany k doplnění důkazních návrhů, nebo dokonce sám zahájit dokazování z úřední povinnosti. To nevyhnutelně vede k tomu, že se odvrací neblahý výsledek sporu, který by nastal v případě nezjištěného skutkového stavu, a to nejen zapříčiněním stran sporu, ale i vlastní iniciativou soudu. Mimo to může být subjektivní důkazní břemeno oslabeno uložením *povinnosti vysvětlovací straně nezatížené důkazním břemenem*, kdy je podání důkazu v tomto případě usnadněno s ohledem na spolupráci s protistranou.⁴⁸

Důležitou otázkou je to, zda se subjektivní důkazní břemeno vyskytuje pouze v řízení, kde se uplatňuje zásada projednací, nebo i v řízení, které ovládá zásada vyšetřovací.⁴⁹

Vyšetřovací zásada je vystavěna na principu, při kterém je to soud, kdo odpovídá za objasnění skutkového stavu, který vede k rozhodnutí ve věci samé.⁵⁰ Pokud tedy všechny snahy na objasnění skutkového stavu nese soud sám, znamená to, že procesní strany nemohou podávat důkazy? Pokud strany považují za nezbytné podávat důkazní návrhy v případě, že jim hrozí neúspěch, mohou projevit procesní

⁴⁶ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 41

⁴⁷ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 51

⁴⁸ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 52

⁴⁹ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 42

⁵⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, str. 68

iniciativu při dokazování. Tato iniciativa má však pouze pomocný charakter a nelze tak hovořit o subjektivním důkazním břemenu účastníka.⁵¹

Naopak je to v případě zásady projednací. Zde je uvedení všech relevantních skutečností, které podporují jejich návrh, povinností stran, kterým z této povinnosti plyne jak břemeno důkazní, tak břemeno tvrzení.⁵² Zásada projednací je tedy předpokladem pro vznik subjektivního důkazního břemena v rámci civilního řízení. Mimo zásadu projednací je to ale i zásada kontradiktornosti, se kterou se toto břemeno spojuje. Tato zásada upravuje postavení stran ve sporném řízení, kdy můžeme hovořit o vzájemných odpůrcích, kteří mají protichůdné zájmy.⁵³

S ohledem na břemeno vedení důkazu se v literatuře setkáváme s dělením tohoto břemena, a to na konkrétní a abstraktní. Stejně ta jako v případě dělení břemena subjektivního a objektivního se názory na toto rozdělení různí. Mezi zastánce tohoto rozlišení řadíme například Prüttinga či Laumena. Největší otázkou je to, zda je rozlišování důkazního břemena na konkrétní a abstraktní vůbec opodstatněné. Dalším důvodem pro odlišné názory na tuto problematiku jsou vzájemné vztahy mezi konkrétním a abstraktním břemenem na straně jedné a objektivním a subjektivním břemenem na straně druhé.⁵⁴

Pod pojmem abstraktní důkazní břemeno si můžeme představit takový institut, který nezávisle na určitém jednom konkrétním řízení určuje, kdo je zatížen důkazním břemenem v případě v budoucnu vzniklého sporu a je upravováno normami stejnými, jako důkazní břemeno objektivní.⁵⁵ Jak jsem již uváděla v kapitole 1.2. je pojem abstraktní subjektivní důkazní břemeno souvztažným pojmem k důkaznímu břemenu objektivnímu a tyto dva instituty si navzájem musejí odpovídat, a to především na začátku řízení.⁵⁶

Oproti tomu konkrétní břemeno vedení důkazu se váže na konkrétní procesní situaci, při které se určuje, která strana v daném procesu musí navrhnout

⁵¹ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 42

⁵² ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, str. 67

⁵³ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 42

⁵⁴ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 63

⁵⁵ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 64

⁵⁶ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 17

důkaz s ohledem na předběžné přesvědčení soudu o určité skutečnosti. Toto břemeno je ovlivněno především hodnocením důkazů soudem.⁵⁷

Rozdíly mezi konkrétním a abstraktním důkazním břemenem jsou značné. Tak například abstraktní důkazní břemeno je povahově právní otázkou, mezi strany totiž rovnoměrně rozděluje riziko důkazní nouze, a to bez závislosti na konkrétním soudním řízení, kdežto konkrétní důkazní břemeno odpovídá na otázku skutkovou a reaguje na úspěšné či neúspěšné podání důkazu, případně protidůkazu.⁵⁸

Závěrem této kapitoly dodám, že je třeba si uvědomit, že k rozdělení subjektivního důkazního břemena na konkrétní a abstraktní může dojít až během času v průběhu řízení, jako reakce na aktuální situaci v rámci řízení.⁵⁹

1.6. Úvod do dělení důkazního břemena

Jak jsme si již uvedli v kapitolách výše, důkazní břemeno v obecné rovině nese ta strana, v jejímž zájmu je prokázání určitých skutečností rozhodných pro to, aby mohlo dojít k pro ně příznivým právním následkům, tedy ta osoba s jistým zájmem na prokázání určitých skutečností. Většinou se touto osobou myslí žalobce. Existují ale i případy, kdy důkazní břemeno postihuje i osobu rozdílnou od žalobce, či od osoby, která má na prokázání skutečnosti zájem.

OSŘ sám o sobě tuto situaci připouští pouze ve věcech diskriminace, a to jak přímé, tak nepřímé. Toto ustanovení nalezneme v § 133a odst. 1, který uvádí: „Pokud žalobce uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, je žalovaný povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.“⁶⁰ Z tohoto ustanovení vyplývá, že v případech diskriminace na základě např.: pohlaví, rasového původu, sexuální orientace či pohlaví⁶¹, neleží důkazní břemeno na žalobci, ale přechází na žalovaného. Následně je tedy na žalovaném, aby toto tvrzení vyvrátil.

Problematika dělení důkazního břemena je však mnohem obsáhlejší. Dělení důkazního břemena mezi jednotlivé procesní strany na základě volného uvážení soudce je nemožné, už jen z hlediska dodržení principu rovnosti spolu s ohledem

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 64-68

⁵⁹ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 17

⁶⁰ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 133a odst. 1

⁶¹ Tamtéž

na princip předvídatelnosti soudního řízení. Z tohoto důvodu je další možné dělení důkazního břemena možné i v případě tzv. soudcovského dotváření práva.⁶² Předpokladem pro dotváření pravidel dělení je však naléhavost a nutnost a tím je toto dotváření soudy poměrně omezeno.⁶³

Tento pojem se dále může skloňovat s ohledem na tzv. *negativní skutečnosti*. Obecně existuje pravidlo, které nám určuje, že se negativní tvrzení v rámci civilního procesu nedokazují. Tato teorie dělení však toto pravidlo překonává a poukazuje na to, že i negativa lze dokazovat, a to jak přímými, tak i nepřímými důkazy.⁶⁴ Příkladem pro toto dělení důkazního břemena může být například spor o předání stavby, kde žalobce bude tvrdit, že k předání stavby nedošlo. Jakožto negativní skutečnost ji ale není možné nijak prokázat. V takovém případě pak přechází důkazní břemeno na žalovaného, který má tuto negativní skutečnost vyvrátit, tedy prokázat, že k předání stavby skutečně došlo, např.: předložením předávacího protokolu nemovité věci.

Z mého pohledu je problematika dělení důkazního břemena velmi zajímavá a obsáhlá. Proto bude tomuto tématu v rámci této diplomové práce věnována další kapitola, kde bude tento institut rozveden více dopodrobna.

1.7. Koncentrace řízení s ohledem na důkazní břemeno

V další kapitole se budeme věnovat velice důležitému institutu jak pro samostatné důkazní řízení, tak pro civilní proces obecně. Tímto institutem je princip koncentrace řízení.

Jak již zde bylo několikrát zmiňováno, celý proces dokazování vede k pravdivému zjištění skutkového stavu. Dalo by se říci, že nalézání pravdy je hlavním cílem civilního procesu. Nicméně civilní proces, aby mohl fungovat, se nesmí odchylovat od jistých ustálených zásad. Těmito zásadami je například zásada hospodárnosti či zásada rychlosti soudního řízení, které spolu úzce souvisejí. Tím se dostáváme i k principu koncentrace řízení.

Samotné pochopení pojmu koncentrace řízení není složité. Jedná se o okamžik v rámci civilního řízení, do kterého musejí být splněny všechny

⁶² LAVICKÝ, Petr. Flexibilní důkazní břemeno? Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C. H. Beck. roč. 24, č. 22, 2018, str. 731

⁶³ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 225-226

⁶⁴ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 231-232

povinnosti, ať už tvrzení, tak důkazní povinnost. Koncentrace tedy vymezuje určitý časový úsek, během kterého tyto povinnosti musejí být splněny. V případě, že tento časový úsek není dodržen a povinnosti jsou případně plněny až po tomto okamžiku, soud k nim již nepřihlíží.⁶⁵

Koncentraci tak, jak ji známe dnes, zavedla novela č. 7/2009 Sb. Velmi důležitým rozdílem oproti předchozí právní úpravě, která uváděla určité typy řízení, pro které zaváděla zákonnou koncentraci, je zavedení koncentrace pro veškerá řízení.⁶⁶ Touto novelou také dochází k posunutí okamžiku, kdy dochází ke koncentraci řízení. Tímto okamžikem je již skončení prvního jednání, případně přípravného jednání, pokud se koná. Možnost posunout tento časový úsek je možný, a to na návrh a maximálně o 30 dnů, případně může být poskytnuta lhůta k doplnění tvrzení či k podání návrhů na provedení důkazů.⁶⁷

Je otázkou, zda je posunutí okamžiku, při kterém dochází ke koncentraci, které bylo zavedeno novelou, prospěšné. Z hlediska hospodárnosti a rychlosti řízení toto posunutí jistě prospěšné je. Z hlediska spravedlnosti se však více kloním k názoru Svobody, který uvádí: „*Nynější koncentrace podle §114c o.s.ř. § 118b o.s.ř., které navozují skutkový a důkazní „stopstav“ již v souvislosti s prvním jednáním ve věci, musím označit za koncentrace předčasně.*“⁶⁸ Dle tohoto názoru totiž soud ani účastníci nemají možnost se dostatečně seznámit jak se skutkovým, tak s právním hlediskem věci, což pak konečně může vést k nespravedlivému výsledku.⁶⁹

Také je třeba uvést situace, při kterých se koncentrace v rámci řízení neuplatní neboli situace, které princip koncentrace řízení prolamují. V první řadě jsou to situace, kdy došlo k prolomení koncentrace chybou, kterou způsobilo pochybení soudu prvního stupně. Typickým příkladem pro toto pochybení je nepoučení účastníků o následcích koncentrace. Nutno dodat, že toto poučení je třeba provést ještě před tím, než k samotné koncentraci dojde.

Druhými skutečnostmi rozhodnými pro prolomení principu koncentrace jsou takové skutečnosti, které v době koncentrace nemohly být předpovězeny, tzn.

⁶⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, str. 69-70

⁶⁶ HAMULÁKOVÁ, Klára. Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení. Teoretik. Praha: Leges, 2010, str. 95

⁶⁷ SVOBODA, Karel. Dokazování. Právní monografie (ASPI). Praha: ASPI, 2009, str. 156-157

⁶⁸ SVOBODA, Karel. Dokazování. Právní monografie (ASPI). Praha: ASPI, 2009, str. 160

⁶⁹ Tamtéž

jsou nepředvídatelné. V tomto případě se jedná o objektivní zákonem stanovené důvody prolomení koncentrace.⁷⁰ Jedná se například o situaci, kdy účastník i po koncentraci má možnost navrhnout k provedení zcela nový důkaz, kterýžto nemohl bez své viny do této chvíle uplatnit.⁷¹

Ohledně koncentrace řízení v souvislosti s důkazním břemenem bych zde ráda odkázala na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 4614/2010 ze dne 4. 9. 2013. Toto rozhodnutí určuje, že:

„...účinky tzv. koncentrace řízení nebrání účastníkům popírat správnost tvrzení protistrany o skutečnostech významných pro rozhodnutí o věci samé nebo se vyjadřovat k důkazům označeným druhou stranou sporu.

K projevu, jímž účastník vyjadřuje svůj žalobní požadavek nebo stanovisko k němu, jímž uplatňuje své procesní námitky, jimiž shrnuje své návrhy učiněné za řízení, jímž se vyjadřuje k dokazování a ke skutkové a právní stránce věci nebo jímž sděluje svůj názor, jak má být věc soudem rozhodnuta, soud vždy přihlédne, i když je účastník učinil až poté, co nastaly účinky tzv. koncentrace řízení podle ustanovení § 118b o. s. ř.“⁷²

I přes toto rozhodnutí Nejvyššího soudu může dle mého názoru nastat situace, kdy z důvodu rychlé koncentrace se procesní strany nebudou mít možnost v krátké době seznámit s určitými skutkovými okolnostmi a řízení se pro ně tak stane značně „zmatečné“. Tato zmatečnost pak může mít za následek neunesení břemena a s tím spojené nepříznivé právní následky, které pro tuto stranu vyplynou ze sporu.

⁷⁰ SVOBODA, Karel. Dokazování. Právní monografie (ASPI). Praha: ASPI, 2009, str. 163

⁷¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, §118b odst. 1

⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

2. Pojmy pojící se s důkazním břemenem

Následující kapitulu bych ráda věnovala pojmům, které s institutem důkazního břemena úzce souvisejí. Často také dochází k zaměňování důkazního břemena s těmito pojmy, což může vést k nesprávnému pochopení samotného konceptu důkazního břemena co do obsahu. Zároveň je třeba zdůraznit, že samotné důkazní břemeno nestojí v rámci civilního řízení samostatně, ale je třeba ho vnímat i v provázanosti s dalšími instituty, které budou právě v této kapitole rozebrány.

V úvodu bych také ráda nastínila zákonné ukotvení důkazního břemena v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Je velice zajímavé, že i přes to, že je důkazní břemeno nepopíratelně spojeno v podstatě s celým průběhem civilního soudního řízení, s pojem „důkazní břemeno“ jako takovým se v celém občanském soudním řádu doslovně nesetkáme. Nicméně i tak zde můžeme nalézt určitá ustanovení, ze kterých je možné si pravidla pojící se s důkazním břemenem odvodit. Mezi tato ustanovení patří § 42 odst. 1 OSŘ, dále § 79 odst. 1 OSŘ, § 101 odst. 1 OSŘ a § 120 odst. 1 OSŘ. Navzdory tomu je však důkazní břemeno institutem, bez kterého by patrně celý civilní proces nemohl správně fungovat, minimálně co do zásad spravedlivého procesu a principu předvídatelnosti.

2.1. Procesní břemena a procesní povinnosti

Důkazní břemeno je jedním z procesních břemen, které se v rámci civilního procesu objevují a do určité míry ovlivňují jeho strukturu. Z tohoto tvrzení, i již z výše uvedeného vyplývá, že pro pochopení důkazního břemena je třeba vnímat rozdíly mezi důkazním břemenem na jedné straně a obecně procesními břemeny na straně druhé.

Spolu s určitými procesními břemeny se v rámci civilního řízení vyskytují i subjektivní procesní povinnosti.⁷³ Avšak názory, týkající se vyskytování se povinností v rámci civilního řízení nebyly vždy jednotné. Dle určitých představitelů (např.: James Goldschmidt) byly totiž povinnosti spojeny pouze s právem hmotným, nikoli s právem procesním. Dle těchto názorů se ve spojitosti s normami procesního práva objevovali pouze procesní „možnosti“ a procesní „břemena“, tyto termíny pak korespondovaly s hmotněprávními pojmy „oprávnění“ a

⁷³ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 78

„povinnosti“.⁷⁴ V současnosti jsou však tato stanoviska překonána a my se tak i v civilním procesu setkáváme jak s procesními břemeny, tak s procesními povinnostmi.⁷⁵

Otázkou tedy zůstává, jak můžeme odlišit procesní břemena a procesní povinnosti a v čem se v zásadě liší natolik, že je třeba je nepovažovat za shodné. Ovšem ani tato otázka není jednoduchá a v průběhu let byly projevovány snahy o nalézání odpovědi. Současnost je v této oblasti už poměrně ustálená. Procesní břemeno je spojováno s myšlenkou, že strana, která procesní břemeno ignoruje, nejedná v rozporu s uloženou procesní povinností nýbrž jedná pouze v rozporu s vlastními zájmy. Pokud tato strana břemeno neunes, pojí právní norma s tímto neunesením procesního břemena nepříznivé následky. Oproti tomu procesní povinností je vyžadované jednání, které vychází z právního řádu. Z důvodu nedodržení této povinnosti pak může vyplynout sankce.⁷⁶

Účelem procesních břemen i procesních povinností je podněcovat strany k určitému jednání v rámci řízení. V případě břemen je toto podněcování založeno na svobodné vůli strany, kdy neunesení procesního břemena může vést k nepříznivým následkům v podobě prohry sporu. Povinnosti jsou oproti tomu ukládány právním řádem, kdy jejich nerespektováním může dojít k uložení procesní sankce.⁷⁷ Z uvedeného vyplývá, že jak nedodržení procesní povinnosti, tak neunesení procesního břemena vede k nepříznivým následkům, kdy neúspěch ve sporu sice není sankcí jako takovou, ale dle mého názoru tento nepříznivý následek ovlivňuje jednání stran více, než udělení procesní sankce (např.: v podobě vykázání strany z jednací místnosti).

S ohledem na výše uvedené nemohou být povinnosti a břemena procesní odlišena na základě sankcionování, ale spíše s ohledem právě na podněcování strany k určitému jednání. V případě povinností platí, že je dáno určité pravidlo chování, které musí být dodrženo, jeho nedodržení pak zákon pojí s uložení sankce. Oproti tomu procesní břemena nejsou založena na konkrétním pravidlu chování, jehož

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 79

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 80

nesplnění by bylo sankcionováno, ale na tom, jakému jednání se má strana vyhnout, pokud chce ve sporu uspět.⁷⁸

V odlišení povinností a břemen je také důležité zdůraznit, že procesní povinnost může být uložena oběma procesním stranám, břemena pak zatěžují, na základě pravidel o důkazním břemenu, pouze jednu procesní stranu.⁷⁹

2.2. Povinnost tvrzení

Povinnost tvrzení vychází v podstatě z celého principu samotného sporného civilního řízení. Soud v rámci sporného řízení může projednat a rozhodnout pouze věc, která je definována jako předmět řízení. Ten je definován žalobním návrhem, který je pro zahájení sporného civilního řízení nezbytný. Žalobní návrh je pak odvozován z určitých tvrzených skutečností, které jsou pro rozhodnutí soudu nezbytné. Tvrzení těchto rozhodných skutečností je pro účastníka právem, zároveň ale i povinností. Pokud by soud z vlastní iniciativy zjišťoval rozhodný skutkový stav, bylo by to v rozporu se zásadou projednací, která se v rámci sporného řízení uplatňuje.⁸⁰

Povinnost tvrzení je zakotvena v § 101 odst. 1 písm. a) OSŘ.

K tomu, aby bylo dosaženo účelu řízení, jsou účastníci povinni zejména tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti; neobsahuje-li všechna potřebná tvrzení žaloba (návrh na zahájení řízení) nebo písemné vyjádření k ní, uvedou je v průběhu řízení.⁸¹

Povinnost tvrzení se však v rámci civilního řízení objevuje již na začátku sporu, konkrétně při podávání žaloby. Vyplyvá to tak z § 79 odst. 1 OSŘ, který určuje, že v rámci žaloby musejí být uvedeny i rozhodné skutečnosti, tedy ty, které jsou důležité pro vydání rozhodnutí v daném sporu.⁸²

Rozhodné skutečnosti jsou pak podle rozhodnutí Nejvyššího soudu definovány hypotézou hmotněprávní normy, která má být pro posouzení sporu uplatněna. Dle rozhodnutí na sebe hypotéza váže právě ty významné okolnosti, které v rámci řízení účastníci musejí tvrdit a zároveň i prokázat. Je to právě toto

⁷⁸ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 85

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, str. 185-186

⁸¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 101 odst. 1 písm. a)

⁸² Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 79 odst. 1

hmotněprávní ustanovení, na základě kterého se žalobce u soudu domáhá svého nároku. Aby však byl tento nárok odůvodněn, musí před podáním žaloby nutně dojít k předběžné právní kvalifikaci skutkového děje ze strany žalobce.⁸³

Co se týče žalovaného, ten má možnost se k žalobě vyjádřit, a to v rámci přípravy jednání, kdy postoj žalovaného k žalobě zjistí soud. Pokud žalovaný nárok neuzná, musí se vyjádřit k žalobě ať už směrem k důvodnosti žaloby, tak směrem k procesním podmínkám. V rámci vyjádření, co do opodstatněnosti žaloby, může sám podávat návrhy na důkazní prostředky pro podložení svých tvrzení, které nejsou v souladu s tvrzeními žalobce. Mimo to, může v rámci vyjádření uplatňovat svůj vlastní nárok vůči žalobci, jehož žaloba tento nárok vylučuje, zde pak má stejnou povinnost tvrzení a důkazní, jako žalobce.⁸⁴

2.3. Břemeno tvrzení

Samotné nedodržení povinnosti tvrzení v rámci žalobního návrhu nemusí nutně vést k odmítnutí žaloby. Jak již bylo výše uvedeno, žalobce musí uvést ve svém žalobním návrhu rozhodné skutečnosti a to, čeho se navrhovatel domáhá.⁸⁵ Toto ustanovení občanského soudního řádu je dále rozvedeno judikaturou, dle které: *„Rozhodujícími skutečnostmi se ve smyslu ustanovení § 79 odst.1 věty druhé o.s.ř. rozumí údaje, které jsou zcela nutné k tomu, aby bylo jasné, o čem a na jakém podkladě má soud rozhodnout. Žalobce musí v žalobě uvést takové skutečnosti, kterými vylíčí skutek (skutkový děj), na jehož základě uplatňuje svůj nárok, a to v takovém rozsahu, který umožňuje jeho jednoznačnou individualizaci, tedy vymezit předmět řízení po skutkové stránce. Vylíčením rozhodujících skutečností v žalobě plní žalobce též svoji povinnost tvrzení, uloženou mu ustanovením § 101 odst.1 písm.a) o.s.ř. Neuvede-li žalobce v žalobě všechna potřebná tvrzení, významná podle hmotného práva, nejde o vadu žaloby, která by bránila pokračování v řízení, jestliže v ní vylíčil alespoň takové rozhodující skutečnosti, kterými byl vymezen předmět řízení po skutkové stránce.“⁸⁶ Z uvedeného vyplývá, že neuvedení všech potřebných náležitostí samo o sobě nezakládá vadu takovéto žaloby.*

Odmítnutí žaloby nebo následný negativní výsledek sporu se s nedodržením účastníkovi povinnosti tvrzení spojuje až ve chvíli, kdy soud takového účastníka

⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2017, sp. zn. 28 Cdo 5184/2015

⁸⁴ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, str. 213

⁸⁵ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 79 odst. 1

⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2002, sp. zn. 21 Cdo 370/2002

poučí o následcích, které toto nedodržení bude mít. V tomto momentu se z povinnosti tvrzení stává břemeno tvrzení, s jehož neunesením se však nepojí žádná procesní sankce, ale nepříznivý výsledek sporu.⁸⁷

Výše zmíněné poučení vyplývá z § 118a odst. 1 OSŘ, který uvádí: „*Ukáže-li se v průběhu jednání, že účastník nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo že je uvedl neúplně, předseda senátu jej vyzve, aby svá tvrzení doplnil, a poučí jej, o čem má tvrzení doplnit a jaké by byly následky nesplnění této výzvy.*“⁸⁸

Jak jsme si již uvedli, za neunesení břemena není na účastníka uvalena procesní sankce, ale vede k pro stranu negativnímu výsledku ve formě ztráty sporu. To vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu. „*Právní teorie hovoří o břemenu tvrzení, jímž rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení netvrdil všechny rozhodné skutečnosti významné pro rozhodnutí a že z tohoto důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch.*“⁸⁹

Shora uvedené pak platí pouze pro řízení sporné, které je, jak jsme si již v úvodu řekli této kapitoly řekly, založeno na zásadě projednací. Opačně tomu však je v případě řízení nesporného. Tam má soud možnost provádět dokazování i k určitým relevantním skutkovým okolnostem, které nejsou účastníky do řízení uvedeny. Zdálo by se, že se břemeno tvrzení tedy objevuje pouze v případě řízení sporného, ovšem není tomu tak.⁹⁰ Stejně tak jako důkazní břemeno, můžeme břemeno tvrzení rozdělit na břemeno objektivní a subjektivní. Důkazní břemeno subjektivní se pak skutečně může uplatňovat pouze v řízení sporném.⁹¹ Rozdíl mezi objektivním a subjektivním břemenem tvrzení si vymežíme v následujících řádcích.

2.3.1. Objektivní břemeno tvrzení

Předpokladem pro užití určité právní normy je uvedení jasně daných podstatných skutkových okolností, které jsou stavebním kamenem pro rozhodnutí soudu. Jinak řečeno, aby soud rozhodl, musí být podložen skutkový stav takovými tvrzeními, které jsou k vydání rozhodnutí relevantní. V případě objektivního

⁸⁷ SVOBODA, Karel., SMOLÍK, Petr., LEVÝ, Jiří., DOLEŽÍLEK, Jiří. et al. Občanský soudní řád. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, str. 500

⁸⁸ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 118a odst. 1

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2017, sp. zn. 28 Cdo 5184/2015

⁹⁰ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 75

⁹¹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 76

břemena tvrzení jsou tyto rozhodné skutečnosti uvedeny buď stranami anebo soudem, který si v rámci své úřední povinnosti tyto skutečnosti opatří.⁹²

Toto břemeno stanovuje v zásadě pravidlo pro to, jak soud rozhodne v případě, že uvedené skutkové okolnosti nebyly dostačující. Nejvýznamnějším charakteristickým znakem tohoto břemena je to, že soud rozhoduje na základě uvedených skutkových přednesů, nehledě na to, zda je učinila strana zatížená břemenem tvrzení. Zároveň soud bere v úvahu i ty věci, které v průběhu řízení byly vyloženy osobou odlišnou od strany v řízení (např.: okolnosti vycházející najevo ze svědecké výpovědi).⁹³

Břemeno tvrzení zatěžuje strany co do konkrétních skutečností, které odpovídají abstraktním znakům skutkové podstaty určité právní normy, která je pro tyto strany příznivá. Pokud potom tyto konkrétní skutečnosti v rámci soudního řízení nevyjdou najevo, ať už z tvrzení stran nebo jiným způsobem, pokládá se to za neunesení břemena tvrzení a soud tak rozhodne v neprospěch strany tímto břemenem zatížené.⁹⁴

V soudní praxi se s rozhodnutími založenými na neunesení objektivního břemena tvrzení téměř nesetkáváme, s výjimkou rozsudků pro zmeškání a u platebních rozkazů.⁹⁵ Podporu tohoto tvrzení můžeme nalézt v občanském soudním řádu, konkrétně v § 153b odst. 1 OSŘ: „Zmešká-li žalovaný, kterému byly řádně doručeny do jeho vlastních rukou (§ 49) žaloba a předvolání k jednání nejméně deset dnů přede dnem, kdy se jednání má konat, a který byl o následcích nedostavení se poučen, bez důvodné a včasné omluvy první jednání, které se ve věci konalo, a navrhne-li to žalobce, který se dostavil k jednání, pokládají se tvrzení žalobce obsažená v žalobě o skutkových okolnostech, týkající se sporu, za nesporná a na tomto základě může soud rozhodnout o žalobě rozsudkem pro zmeškání.“⁹⁶, a také v § 172 odst. 1 OSŘ: „Soud může i bez výslovné žádosti žalobce a bez slyšení žalovaného vydat platební rozkaz, je-li v žalobě uplatněno právo na zaplacení peněžité částky a vyplývá-li uplatněné právo ze skutečností uvedených žalobcem.“⁹⁷

⁹² MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 52

⁹³ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 76

⁹⁴ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 77

⁹⁵ Tamtéž

⁹⁶ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 153b odst. 1

⁹⁷ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 172 odst. 1

Dle těchto ustanovení musí v obou případech žalobce ve svém návrhu uvést skutečnosti, na základě kterých se svého nároku domáhá. Pokud by tak neučinil, soud nemůže, v případě platebního rozkazu, tento rozkaz vydat a v případě žaloby je povinností soudu tuto žalobu zamítnout.⁹⁸

2.3.2. Subjektivní břemeno tvrzení

I u subjektivního břemena tvrzení je třeba uvést rozhodné skutečnosti pro jistý konkrétní případ. Rozdílem je to, že toto břemeno rozděluje uvedení těchto skutečností mezi strany sporu a určuje, která strana má učinit takové tvrzení, aby v rámci sporu uspěla.⁹⁹ Tedy žalobce uvádí skutečnosti rozhodné pro uznání jeho nároku, žalovaný naproti tomu tvrzení taková, která vzniku takového nároku brání.¹⁰⁰

Subjektivní břemeno tvrzení pak zatěžuje tu stranu, která je zároveň zatížena objektivním důkazním břemenem, což může být značně matoucí. Ve skutečnosti totiž pravidla dělení objektivního důkazního břemena určují, jaké skutkové okolnosti musí daná strana uvést.¹⁰¹ Je třeba zdůraznit, že na základě subjektivního břemena tvrzení má strana uvádět ty skutečnosti, s nimiž určitá právní norma spojuje příznivé následky. Tyto skutečnosti však samy o sobě nemusejí vždy být pro danou stranu příznivé, ale právní norma s těmito skutečnostmi pojí právě ty příznivé právní následky, kterých se strana dovolává.¹⁰²

Uvedená tvrzení musejí splňovat určitá kritéria, především to, aby tato tvrzení byla úplná a neodporovala si, praxe však připouští i to, aby tato skutková tvrzení byla vymezena poměrně obecně, avšak musejí být dostatečně určitá natolik, aby soud mohl následně určit, že na tato tvrzení lze použít právní norma, ze které se vyvozují požadované právní následky. Tyto požadavky se pojí jak s vylíčením skutkového stavu, tak i s osobou žalovaného.¹⁰³

⁹⁸ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 77

⁹⁹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 78

¹⁰⁰ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 53

¹⁰¹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 78.

¹⁰² LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 79-80

¹⁰³ Tamtéž

Pokud je subjektivní břemeno tvrzení neuneseno žalobcem, nutně to vede k meritornímu zamítnutí žaloby ze strany soudu. Pokud toto břemeno nesplní žalovaný, je návrhu ve věci samé vyhověno.¹⁰⁴ Ani v jednom případě pak není nutné provádět dokazování, a to právě z důvodu neunesení břemena tvrzení, které samo o sobě způsobuje buďto zamítnutí žaloby nebo uznání nároku.¹⁰⁵

Úplnost tvrzení neplatí pouze pro osobu žalobce, ale i pro osobu žalovaného. Ten má možnost nárok a skutečnosti uvedené v žalobním návrhu popírat. Pokud je nepopře, učiní tak tyto skutkové přednesy nespornými a žalobě se vyhová, nárok je tak uznán. Stejná situace pak nastane i v případě, že se žalovaný k těmto přednesům vyjádří pouze nedostatečně. Tato možnost popírání se někdy může označovat jako břemeno popírání. To je uneseno pouze v případě, kdy má popírání nároku žalobce za následek zamítnutí žaloby.¹⁰⁶

V tomto ohledu je třeba si také poukázat na otázku obecnosti tvrzení žalovaného. Žalobce musí v rámci svého návrhu uvést takové skutečnosti, ke kterým je možné vztáhnout určitou právní normu, podle které má soud rozhodnout, avšak tato tvrzení mohou být do určité míry obecná. Osoba žalovaného naproti tomu musí v rámci popírání nároku žalobce uvést konkrétní skutková tvrzení žalobce. Toto konkrétní popření daných skutečností totiž vede k zaměření dokazování na tu část skutkových tvrzení, která jsou považována za sporná. Tato sporná tvrzení se pak následně stávají předmětem dokazování.¹⁰⁷

Neméně důležitým dělením břemena tvrzení je dělení na břemeno konkrétní a abstraktní, což se pojí právě s již výše zmiňovanou mírou obecnosti tvrzení. Pokud žalobce v návrhu vyličí skutkové okolnosti obecněji, postačí žalovanému k popření tzv. prosté popírání. Pokud však jsou tyto obecné informace popřeny žalovaným, je žalobce povinen skutková tvrzení doplnit a podrobněji rozvést.¹⁰⁸ Zde si můžeme uvést příklad od Lavického. „*Žalobce se po žalovaném domáhá vydání movité věci. Pro naplnění požadavků plynoucích z (abstraktního) břemena tvrzení postačí, bude-li – krom dalších přednesů nezbytných pro vyhovění reivindikační žalobě – tvrdit, že je jejím vlastníkem. Bude-li žalovaný vlastnické*

¹⁰⁴ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 55

¹⁰⁵ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 82

¹⁰⁶ Tamtéž

¹⁰⁷ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 82–83

¹⁰⁸ Tamtéž

*právo žalobce popírat, vyžaduje břemeno substancování po žalobci, aby uvedl konkrétní okolnosti, z nichž lze usuzovat to, že nabyl vlastnické právo. Předmětem dokazování totiž nemůže být právní pojem vlastnického práva, ale jediné konkrétní skutečnosti, z nichž lze usuzovat na to, zda se žalobce stal vlastníkem.*¹⁰⁹ Z uvedeného vyplývá, že obecné uvedení skutečností v žalobním návrhu vedlo k naplnění abstraktního břemena tvrzení, ale v důsledku popření těchto skutečností žalovaným je žalobce zatížen břemenem substancování, tj. konkrétním břemenem tvrzení.¹¹⁰

Pokud žalobce splní konkrétní břemeno tvrzení, vyžaduje se pak i po žalovaném, aby se k těmto konkrétním doplněným (či již od začátku v návrhu objevujícím se) tvrzením vyjádřil, a i on tak unesl konkrétní břemeno tvrzení. Je tomu tak s ohledem na princip rovnosti stran, který se v rámci soudního řízení uplatňuje.¹¹¹

2.4. Důkazní povinnost

V návaznosti na povinnost tvrzení a břemeno tvrzení je třeba si rozebrat i institut důkazní povinnosti, který je, stejně tak jako institut důkazního břemena a dalších již zmíněných institutů, bezesporu spojen s civilním soudním řízením.

Kapitolu začnu zákonným ukotvením této povinnosti. To se nachází v občanském soudním řádu, konkrétně v již několikrát zmiňovaném ustanovení § 79 odst. 1, s rozšířením o odst. 2 téhož ustanovení. Dle tohoto ustanovení má návrh obsahovat mimo jiné i označení důkazů, společně s připojením těchto důkazů k podávanému návrhu, a to buď v listinné nebo i v elektronické podobě.¹¹² Zároveň nalezneme téměř zákoně ustanovení § 120 odst. 1, dle kterého jsou „účastníci povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení.“¹¹³

Žalobce se podáním návrhu na zahájení řízení domáhá určitého nároku, o kterém má soud rozhodnout. Ovšem soudní řízení není jednoduchým a finančně nenáročným procesem. Z tohoto důvodu je adekvátní požadovat od stran v rámci řízení vytvoření určitých podmínek pro to, aby tento proces vůbec mohl

¹⁰⁹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 85

¹¹⁰ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 83

¹¹¹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 84

¹¹² Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 79 odst. 1, odst. 2

¹¹³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 120 odst. 1

proběhnout, a to nejen s ohledem na princip hospodárnosti řízení. Těmito podmínkami se rozumí důkazní povinnost.¹¹⁴

Tuto povinnost však nemá pouze žalobce, dle § 79 odst. 1 a odst. 2, nýbrž i žalovaný. Ten má důkazní povinnost v rámci řízení uskutečňovat v rámci skutečností, které zamezují vzniku práva z nároku, který je podáván žalobcem, tj. skutečností, které mohou způsobit zánik tohoto nároku. Žalovaný v rámci civilního procesu sleduje své zájmy. Proto je pro něj, z logiky věci, prospěšné nepodílet se na dokazování tvrzení, které uvádí žalobce. Zájmem žalovaného tedy je situace, kdy jak důkazní břemeno, tak důkazní povinnost jde k tíži žalobce.¹¹⁵

Povinnost tvrzení lze vztahovat pouze k určité tvrzené konkrétní skutečnosti daným účastníkem.¹¹⁶ Jinak řečeno, dokazovat lze pouze to, co bylo nejprve tvrzeno, což vychází i ze samotné logiky věci, kdy v rámci řízení nejprve účastníci tvrdí určité skutkové okolnosti, které pak následně v rámci dokazování prokazují.¹¹⁷ Je však třeba si připomenout, že v dokazování se týká pouze sporných tvrzení, nesporná prohlášení důkaznímu řízení, v rámci sporného řízení, nepodléhají.¹¹⁸

S ohledem na důkazní povinnost v souvislosti s § 121 OSŘ můžeme konstatovat, že mimo nesporná tvrzení se důkazní řízení nevztahuje ani na skutečnosti obecně známé, stejně tak jako právní předpisy uveřejněné ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv.¹¹⁹ Mimo tyto skutečnosti se dále nemusejí dokazovat skutečnosti známé soudu z jeho úřední činnosti, zákonné domněnky a skutečnosti, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem.¹²⁰

Aby se mohla povinnost důkazní považovat za naplněnou, musí být v rámci dokazování užity pouze ty důkazní prostředky, které zákon pokládá za důkaz. Výčet těchto prostředků nalezneme v § 125 OSŘ a řadíme sem například listinný důkaz,

¹¹⁴ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 92

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶ WINTEROVÁ, Alena., MACKOVÁ, Alena. et al. Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, str. 77

¹¹⁷ ADAMOVÁ, H., BÍLKOVÁ, J., ČUHELOVÁ, K., DÁVID, R., DOBROVOLNÁ, E., DVOŘÁK, B., HANÁKOVÁ, V., HRÁDEK, J., HRDLÍČKA, M., CHALUPA, R., JAKŠIČ, V., JURÁŠ, M., KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I., KRÁLÍK, M. et al. Občanský soudní řád: Praktický komentář. Wolters Kluwer [online]. [cit. 2024-2-20]. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹¹⁸ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 39

¹¹⁹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 121

¹²⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, str. 232-235

výslech svědka a účastníka, znalecké posudky a odborná vyjádření, ohledání a další.¹²¹

Nedodržení povinnosti důkazní at' už osobou žalovaného nebo osobou žalobce, je pak sankcionováno pouze případnou ztrátou pře.¹²²

¹²¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 125

¹²² MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 92

3. Dělení důkazního břemena

Problematicke dělení důkazního břemena jsem již kratší část své diplomové práce věnovala. Z mého pohledu se však jedná o problematiku velice zajímavou, a proto bych tomuto tématu ráda věnovala jednu samostatnou kapitolu.

Pochopení terminologie ve spojitosti s důkazním břemenem je velice složité, nejinak je tomu i v případě dělení důkazního břemena. Tím se rozumí identifikace strany nesoucí nepříznivé následky, pojící se s jak objektivním, tak subjektivním důkazním břemenem.¹²³

Je třeba vyzdvihnout fakt, že termín „dělení důkazního břemena“ není příliš vhodný. V četné literatuře se dozvídáme, že díky tomuto až téměř nepřesnému názvu dochází k nedostatečnému pochopení tohoto institutu. Dle J. Macura je tímto pojmem dána nesprávná představa o tom, že je v rámci řízení předem určen okruh daných skutečností, které mají být prokázány a mělo by tedy být pouze stanoveno, kdo dané skutečnosti bude prokazovat.¹²⁴

Ovšem podstatnějším aspektem tohoto termínu je otázka, jak má být tedy důkazní břemeno mezi jednotlivé strany řízení rozděleno. Břemeno důkazní se historicky v rámci právního odvětví objevuje již poměrně dlouhou dobu, a právě na základě historického konceptu začali vznikat různé teorie, řešící dělení důkazního břemena. Příkladem si můžeme uvést římské právo, na jehož základech vznikla například negativní teorie dělení důkazního břemena.¹²⁵

Z historie také vyplývá, že dělení důkazního břemena v určitém období záviselo převážně na uvážení soudce.¹²⁶ V současnosti je však tento přístup již překonaný. Prütting ve své práci odkazuje na Rosenbergovu teorii, ze které vyplývá, že dělení důkazního břemena na základě vůle soudce odporuje jak principu rovnosti, ale především principu předvídatelnosti¹²⁷, kdy právě princip předvídatelnosti je v souvislosti s důkazním břemenem klíčový, jelikož ovlivňuje

¹²³ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 129

¹²⁴ Tamtéž, srov. MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 34-36

¹²⁵ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 130

¹²⁶ Tamtéž

¹²⁷ PRÜTTING, Hanns. Beweislast und Beweismass. Der Einfluss Leo Rosenberg und Karl Heinz Schwabs auf die Entwicklung eines modernen Beweisrechts. Zeitschrift für Zivilprozess, 2010, č.2, str. 140

chování stran mimo proces. Proto musí být dělení důkazního břemena upraveno skrz normativně stanovená abstraktní pravidla.¹²⁸

3.1. Normy, které upravují dělení důkazního břemena

V zákonném rámci se můžeme setkávat s normami, které přímo upravují dělení důkazního břemena. Již v rakouském občanském zákoníku (který u nás platil až do roku 1950) můžeme nalézat zakotvení důkazního břemena. Lavický zde odkazuje na ustanovení § 369, které regulovalo důkazní břemeno v rámci žaloby na vydání věci.¹²⁹

Pokud se podíváme spíše do současných norem upravujících tuto problematiku, narazíme například na ustanovení § 4 odst. 1 ZOK: „*Dává-li tento zákon společníkovi obchodní korporace možnost domáhat se za ni nebo proti ní nějakého práva, nese povinná osoba důkazní břemeno o tom, že se protiprávního jednání nedopustila, ledaže soud rozhodne, že to po ní nelze spravedlivě požadovat.*“¹³⁰ Důležitým aspektem je také to, že normativní úprava nutně nemusí obsahovat doslovný termín „důkazní břemeno“ pro to, aby takovéto ustanovení bylo považováno za právní normu týkající se dělení důkazního břemena. Příkladem takového ustanovení je § 916 NOZ¹³¹, které upravuje důkazní břemeno v souvislosti s výživou nezletilého. Dle tohoto ustanovení je důkazním břemenem zatížena osoba, která disponuje touto vyživovací povinností.¹³²

Dělení důkazního břemena je normativně zakomponována i v mezinárodních smlouvách, např. v čl. 14 odst. 1 Úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, u nás publikované pod č. 64/2006 Sb. m. s.¹³³

3.2. Dělení důkazního břemena podle základního pravidla

Jak jsem již uvedla v kapitole věnující se normám, které upravují dělení důkazního břemena, není nic neobvyklého na tom, že právní norma výslovně neobsahuje pojem „důkazní břemeno“. I v případě základního pravidla můžeme v zákonech hledat jeho ustanovení, není ale překvapením, že ani po dlouhých

¹²⁸ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 131

¹²⁹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 135

¹³⁰ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, § 4 odst. 1

¹³¹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 136

¹³² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 916

¹³³ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 135

řešerších ho nenacházím. Abychom se na problematiku normativního zakotvení základního pravidla o dělení důkazního břemena mohli podívat blíže, je třeba si toto základní pravidlo objasnit.

Základní pravidlo dělení vyslovil ve své teorii L. Rosenberg. „*Strana, jejíž procesní návrh by nemohl mít úspěch bez použití určité právní normy, nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně toho, že všechny znaky skutkové podstaty této normy jsou naplněny*“¹³⁴ Tuto teorii chápeme tím způsobem, že důkazní břemeno tíží stranu ohledně skutkových předpokladů právní normy, jejíž právní následky jsou pro tuto stranu pozitivní.¹³⁵ Jinak řečeno, důkazní břemeno je odpovědností toho účastníka, jehož zájem spočívá v prokázání určité skutečnosti, která je rozhodující podle hmotného práva a kterou účastník tvrdí, cílem tohoto účastníka je tedy prokázání pravdivosti tohoto tvrzení.¹³⁶ Nemůžeme ale předpokládat, že důkazní břemeno tíží tu stranu, která něco tvrdí. Rozdělení důkazního břemena totiž není podmíněno tvrzením, nýbrž pravidlům pro dělení důkazního břemena.¹³⁷

Toto pravidlo se obecně uznává i v rámci českého civilního procesu, což dokládá judikatura, která ve svých rozhodnutích z této Rosenbergovy teorie vychází. Příkladem takových rozhodnutí může být například Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 385/15, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2682/2013.¹³⁸

Toto základní pravidlo dělení důkazního břemena nenalezneme v rámci českého právního řádu v žádném právním předpisu. Příkladem může být § 120 odst. 1 a odst. 2 OSŘ, ze kterého sice účastníkům vyplývá důkazní povinnost, ale co do rozdělení rizika důkazní nouze mezi účastníky zde odpověď nenalezneme.¹³⁹

Existence tohoto pravidla tedy není podmíněna obsažením v rámci norem psaného práva. Nepsaná pravidla totiž nemusí nutně obsahovat pouze obyčeje či principy pojící se s řízením, ale i právní pravidla, které lze do určité míry vnímat

¹³⁴ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 144

¹³⁵ Tamtéž

¹³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 385/15

¹³⁷ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 145

¹³⁸ Tamtéž

¹³⁹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 120 odst. 1, odst. 2

jako právní zásady. Právě základní pravidlo o dělení důkazního břemena spadá do skupiny nepsaných právních pravidel.¹⁴⁰

3.3. Dělení důkazního břemena dle zvláštních pravidel

I přes to, že český civilní proces základní pravidlo dělení důkazního břemena uznává, existují i případy, kdy není žádoucí ho použít.¹⁴¹ Příkladem této situace může být zmaření důkazu protistranou, na základě kterého nemá strana zatížena důkazním břemenem možnost tento důkaz úspěšně podat, což vede k neúspěchu strany zatížené důkazním břemenem ve formě ztráty procesu.¹⁴² Právě pro tyto případy existuje možnost odchýlení se od základního pravidla dělení, kdy je důkazní břemeno rozděleno pro určité znaky skutkových podstat jinak, než dle pravidla základního.¹⁴³

Do zvláštních pravidel dělení se řadí pravidla modifikující základní pravidlo s ohledem na překlenutí stavu *non liquet*. Dalším zvláštním pravidlem může být ve své podstatě i užívání *zákonných vyvratitelných právních domněnek a soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena*.¹⁴⁴ Právě tyto zvláštní způsoby bych v této kapitole ráda přiblížila.

3.3.1. Výslovná zákonná pravidla dělení důkazního břemena

Tato pravidla výslovně modifikují následky stavu *non liquet* a to tak, že pouze modifikuje základní pravidlo. Pravidla ohledně dělení důkazního břemena, která jsou v zákoně uvedena mají spíše podpůrnou funkci. Dalo by se říci, že existují pouze pro upevnění právní jistoty, potažmo odstranění neznalosti o základním pravidlu dělení, podstatu funkce základního pravidla tyto výslovně zakotvená pravidla totiž nemění.¹⁴⁵

Pro překlenutí stavu *non liquet* platí to, co již bylo v rámci této práce napsáno. Pravidla umožňují soudci rozhodnout v případě, kdy skutkový stav

¹⁴⁰ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 143

¹⁴¹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 215

¹⁴² LAVICKÝ, Petr. Soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena. Právník [online]. Ústav státu a práva AV ČR. 2018, roč. 157, č. 4, str. 303-304 [cit. 2024-02-25] Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2018/4/02.Lavick%C3%BD_4_2018.pdf

¹⁴³ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 215

¹⁴⁴ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 216-218

¹⁴⁵ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 216

daného sporu není potvrzen, ale ani vyvrácen, tzn. zůstává neobjasněný. Na základě tohoto pravidla je soudci ukládáno vytvoření fikce, která může mít podobu negativní, i pozitivní. Avšak s pozitivní fikcí se v případě výslovných zákonných pravidel nesečkááme příliš často. Výjimkou je § 916 NOZ, kdy v této situaci je fikcí vytvořen průměrný měsíční příjem osoby v případě, že se nepodaří zjistit příjmy osoby mající vyživovací povinnost.¹⁴⁶

3.3.2. Vyvratitelné zákonné domněnky

Kde se však s pozitivní fikcí setkáváme častěji jsou vyvratitelné zákonné domněnky. To jsou právní normy (tzn. jsou upraveny zákonem, a tím se odlišují od domněnek skutkových a smluvních) vytvářející tzv. *bázi domněnky* a *presumovaný následek*. Dle toho je můžeme rozlišovat na právní zákonné domněnky a skutkové zákonné domněnky. Společným jmenovatelem pro oba druhy těchto domněnek je změna tématu dokazování.¹⁴⁷

Skutkový znak *báze domněnky* je předmětem dokazování. V tomto ohledu je tedy třeba dokazovat pouze tyto skutkové znaky, nikoliv daný presumovaný výsledek. Aby však tyto skutkové znaky strana prokázala, musí podat tzv. *plný důkaz*. Pokud je pak tato *báze domněnky* prokázána, je tím v podstatě dedukována jiná skutečnost, případně jiný právní následek.¹⁴⁸

Důležitou otázkou v rámci zákonných domněnek je pak rozdělení těchto domněnek na vyvratitelné a nevyvratitelné. Jejich rozdělení v tomto ohledu je důležité pro možnost podání důkazu opaku dle § 133 OSŘ. Ovšem důkaz opaku je třeba striktně odlišovat od institutu protidůkazu, který lze podat jak proti vyvratitelným, tak proti nevyvratitelným domněnkám. Po úspěšném podání protidůkazu charakteristicky vzniká stav *non liquet*. Důkaz opaku lze ale podat pouze u vyvratitelných domněnek a dochází k vyloučení jejich účinku, tzn. stav *non liquet* není následkem úspěšného podání důkazu opaku.¹⁴⁹

Závěrem k zákonným domněnkám uvádím citaci od P. Lavického: „*Bez ohledu na terminologii je z hlediska rozdělení důkazního břemena podstatné, že*

¹⁴⁶ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 217

¹⁴⁷ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 218-219

¹⁴⁸ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 219

¹⁴⁹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 220

*vyvratitelná domněnka nastoluje stav, kdy straně, již je taková domněnka příznivá, postačí prokázat skutečnosti odpovídající bázi domněnky. V důsledku toho právní norma upravující domněnku presumuje existenci určité jiné skutečnosti nebo právního následku. Na protistraně, vůči níž taková domněnka svědčí, pak leží důkazní břemeno ohledně toho, že taková skutečnost nenastala nebo že nenastaly skutečnosti, s nimiž právní řád jinak spojuje vznik presumovaného právního následku.*¹⁵⁰

3.3.3. Soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena

Jak již bylo nastíněno v kapitole 1.6. je soudcovské dotváření pravidel pro dělení důkazního břemena charakteristické především svou naléhavou nutností, která požaduje odchýlení se od obecně platných pravidel dělení důkazního břemena.¹⁵¹

Je však důležité uvést, že k dotváření pravidel důkazního břemena soudy nesmí docházet v souvislosti s konkrétním případem, ale v případech, se kterými praxe často spojuje důkazní nouzi s ohledem na uplatnění určitého nároku. Další podmínkou je, že tuto důkazní nouzi pak nelze řešit pomocí redukce míry důkazu.¹⁵²

Proti odchýlení se od pravidel dělení *ad hoc* je jasným argumentem ztráta principu nepředvídatelnosti řízení, který byl v této diplomové práci již několikrát skloňován. Oproti tomu toto soudcovské dotváření pravidel v tomto ohledu žádné problémy nevytváří, výsledkem tohoto dotváření jsou pouze obecná pravidla, které se následně využívají v typově podobných situacích, kdy je možné subsumovat danou skutkovou okolnost k právě takto vytvořeným abstraktním znakům skutkové podstaty.¹⁵³

Tomuto zvláštnímu typu dělení se také někdy říká *obrácení*, popř. *otočení* důkazního břemena. Nelze si toto dělení však spojovat s dříve uváděnými zvláštními způsoby dělení, kdy v předchozích případech se jednalo o dělení na základě zákona. Dle Prüttinga dochází k onomu obrácení důkazního břemena v nezávislosti se zákonnými případy dělení, tj. dělení na základě výslovné zákonné

¹⁵⁰ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 221

¹⁵¹ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 227

¹⁵² LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 226

¹⁵³ Tamtéž

úpravy, ale i dělení dle základního pravidla. V přeneseném významu můžeme hovořit o „obrácení“ nebo „otáčení“ právě těchto normativních pravidel dělení.¹⁵⁴

Mezi příklady tzv. obrácení důkazního břemena můžeme zařadit, v německé procesualistice nazývané, obrácení důkazního břemena kvůli zmaření důkazu. Předpokladem pro přikročení k tomuto soudem utvořenému pravidlu je protiprávní jednání odpůrce, tj. strany nezátížené důkazním břemenem.¹⁵⁵

V praxi si tuto situaci můžeme představit následujícím příkladem. Strana, na které leží důkazní břemeno nemůže úspěšně podat listinný důkaz z důvodu, že protistrana tuto listinu zničila, a tím tak toto podání důkazu znemožnila. Tato skutečnost vede k obrácení důkazního břemena a tedy strana, která tuto listinu ať už z nedbalosti, nebo úmyslně zničila musí podat *plný důkaz opaku* k těm skutečnostem, které strana zatížená důkazním břemenem uváděla. Z toho vychází, že takto vzniklý stav *non liquet* jde k tíži osoby, která důkaz zmařila.¹⁵⁶

Ze shora uvedeného by k obrácení důkazního břemena nemělo docházet v konkrétních případech a zároveň je také třeba dbát na to, aby při tomto dotváření pravidel soudy nedocházelo k porušení principu předvídatelnosti soudního řízení. Je to ale nástroj, kterým je možné vykrývat různé mezery v zákonech, které často mají povahu mezer skrytých.¹⁵⁷

3.3.4. K dalším teoriím dělení důkazního břemena

Tuto kapitolu bych ráda uzavřela dalšími teoriemi dělení důkazního břemena. Již v úvodu celé této kapitoly jsem naznačila, že tak jako důkazní břemeno samotné, má i jeho dělení bohatou historii, sahající do poměrně dávné minulosti. Je tedy návodné, aby v průběhu let vznikaly různé teorie, které se dělením důkazního břemena zabývají.

Nejvíce bych pravděpodobně rozvedla *negativní teorii dělení důkazního břemena*. Stavebním kamenem této teorie je myšlenka z římského práva – *negativa non sunt probanda*, tj. negativní skutečnosti se nedokazují. I přes veškerý respekt k právu římskému je v rámci procesualistiky tato formule již dávno překonána. I

¹⁵⁴ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 227-228

¹⁵⁵ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 229

¹⁵⁶ LAVICKÝ, Petr. Soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena. Právník [online]. Ústav státu a práva AV ČR. 2018, roč. 157, č. 4, str. 303-304 [cit. 2024-02-25] Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2018/4/02.Lavick%C3%BD_4_2018.pdf

¹⁵⁷ Tamtéž

přes to se ale i v současné judikatuře můžeme s tímto závěrem setkat. Obecně se ale má za to, že i negativa lze dokázat, a dokonce to v určitých případech zákon přímo vyžaduje (např.: věřitel musí prokázat, že se dlužník obohatil bez právního důvodu).¹⁵⁸

Mimo teorii negativní existují další jiné teorie, např.: teorie speciální, která předpokládá pouze dokázání skutečností, které se s uplatňovaným nárokem speciálně pojí a v důsledku toho není třeba dokazovat ty skutečnosti, které jsou svou povahou k tomuto nároku obecné.¹⁵⁹

Dále můžeme uvést minimální teorii, na základě které se skutková podstata redukuje na naprosté minimum, které i přes to stačí k uplatnění nároku.¹⁶⁰

Teorií v návaznosti na dělení důkazního břemena existuje mnoho, ale s ohledem na rozsah této práce a další kapitoly, které bych v rámci této práce ještě zmínila se již tímto problémem nebudu zabývat.

¹⁵⁸ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017, str. 231-232

¹⁵⁹ MACUR, Josef. Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 41.

¹⁶⁰ MACUR, Josef. Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická., 1996, str. 44.

4. Důkazní břemeno v praxi

V následující části této diplomové práce se dostáváme do praxe v rámci civilního řízení, kde se uplatňují teoretické otázky týkající se důkazního břemena vycházející z předchozích kapitol. Tato kapitola bude rozdělena na dvě části, kde v první se budeme věnovat především judikatuře, která je pro uplatňování důkazního břemena v praxi klíčová a v návaznosti na judikaturu si uvedeme konkrétní příklady z praxe.

4.1. Judikatura

Abychom se judikatuře v jakémkoliv ohledu mohli věnovat, je třeba si tento pojem rozvést a pochopit jej.

Judikátem se rozumí rozhodnutí soudu vyššího stupně ve své zásadě přesahující konkrétní skutkové okolnosti jednotlivých případů, čímž se od „klasického“ soudního rozhodnutí odlišují. Můžeme je chápat jako rozhodnutí, jimiž se obecně vykládá určitá právní norma, popř. právní princip, a které případně novou normu nebo princip samo vytváří, obvykle v kontextu již platného právního předpisu.¹⁶¹

Co se týče závaznosti takového rozhodnutí, to se odvíjí od toho konkrétního právního systému, který se v dané zemi vyskytuje. Již z teorie práva známe právní systémy z různých koutů světa, jako je např.: islámská právní kultura. Z obecného hlediska však rozlišujeme dva základní typy právních systémů, angloamerický a kontinentální.¹⁶²

Angloamerický systém práva je charakteristický tím, že se soudní precedens považuje za formální pramen práva. Typickým rysem angloamerického právního systému je jeho značná závislost na soudcovském právu. Soudcovské právo, známé také jako *common law*, je nepsané a jeho vliv spatřujeme především v oblasti práva soukromého. Soudce zaujímá v tomto systému specifické postavení, neboť nejen interpretuje existující právo, ale také ho aktivně formuluje.¹⁶³

V opačném postavení pak stojí systém kontinentální. Ten je naopak specifický tím, že zde tento soudní precedens jako formální pramen práva

¹⁶¹ GRÍBKOVÁ, Petra. Judikatura jako fenomén [online]. Právní prostor. 2018 [cit. 2024-2-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/judikatura-jako-fenomen>

¹⁶² KNAPP, V.: Teorie práva. Praha: C.H.Beck, 1995, str. 101-104

¹⁶³ VEČEŘA, Miloš; GERLOCH, Aleš; BERAN, Karel a RUDENKO, Slavomír. Všeobecná teória práva. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, str. 93

neuznává. Soudce totiž dle tohoto systému právo nevytváří, ale pouze jej nalézá.¹⁶⁴ Právě kontinentální systém práva je typický i v oblasti České republiky.

Závaznost judikátu v rámci České republiky se odvíjí od právě zmiňovaného kontinentálního systému práva. Dle čl. 95 odst. 1 Ústavy je soud při svém rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu.¹⁶⁵ Z uvedeného vyplývá, že judikatura je v rámci českého právního řádu formálně nezávazná, tedy nepovažujeme ji za formální pramen práva. Ovšem v Ústavě nalezneme i zakotvení Ústavního soudu. Dle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou „*vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby*“.¹⁶⁶ Samotný Ústavní soud se pak otázkou závaznosti judikatury zabýval ve svých nálezech, konkrétně můžeme uvést nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97, dle kterého „*...ústavně zaručená práva porušuje, obdobně jako tomu je stran odklonu od ustálené rozhodovací praxe nadto usměrněné opakovanými rozhodnutími či stanovisky Nejvyššího soudu ČR, aniž by obecné soudy nižšího stupně dostatečným způsobem vyložily důvody pro které ustálenou rozhodovací praxi odmítají...*“.¹⁶⁷ Ze stejného nálezu také vyplývá, že aby mohly být dodrženy principy pojící se se zásadou spravedlivého procesu (např.: zásada právní jistoty), musí být rozhodování orgánů státní moci jednotné.¹⁶⁸

Soudní judikatura je tedy nástrojem, díky kterému je možné do určité míry predikovat obsah soudních rozhodnutí. Pokud se však přeci jen soud nižší instance rozhodne od takovéto judikatury odchýlit, musí toto odchýlení dostatečně odůvodnit.

Judikaturu spojenou s důkazním břemenem jsem v průřezu této práce již několikrát zmiňovala, protože i u důkazního břemena je judikatura velice důležitým aspektem. V rámci důkazního břemena se judikatura může věnovat např. dělení důkazního břemena (viz kapitola 3), kde odkazuje jak na základní pravidlo dělení, tak může dotvářet zvláštní pravidla dělení na základě soudcovského dotváření těchto pravidel. Spolu s tím se judikatura může věnovat i samostatným pojmům s důkazním břemenem se pojícím, mimo jiné třeba břemenu tvrzení.

¹⁶⁴ KNAPP, V.: Teorie Práva. Praha: C.H.Beck, 1995, str. 92

¹⁶⁵ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, čl. 95 odst. 1

¹⁶⁶ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, čl. 89 odst. 2

¹⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97

¹⁶⁸ Tamtéž

4.2. Důkazní břemeno ve vybraných případech z praxe

K dělení důkazního břemena se užívá především základní nepsané pravidlo, které je však obecně uznávané právě jako základní právní pravidlo pro dělení důkazního břemena, což ostatně vyplývá i z judikatury zmiňované v kapitole 3.2. Existují však určité případy, kdy dělení důkazního břemena dle tohoto základního pravidla není žádoucí. Právě tyto vybrané případy z praxe si následně rozebereme v následujících řádcích.

4.2.1. Důkazní břemeno ve věcech diskriminace

Jak již bylo uvedeno výše, OSŘ připouští přenesení důkazního břemena na osobu, která nemá na prokazované skutečnosti zájem pouze ve věcech diskriminace. Zde bych si znovu dovolila citovat ustanovení § 133a odst. 1 OSŘ, dle kterého: *„Pokud žalobce uvede před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, je žalovaný povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.“*¹⁶⁹ Stejně ustanovení nám zároveň určuje způsob diskriminace, při kterém k přenesení důkazního břemena dochází a to pod písmeny a) až c): *„...na základě pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženství, víry, světového názoru, zdravotního postižení, věku anebo sexuální orientace v oblasti pracovní nebo jiné závislé činnosti včetně přístupu k nim, povolání, podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti včetně přístupu k nim, členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů a členství a činnosti v profesních komorách, na základě rasového nebo etnického původu při poskytování zdravotní a sociální péče, v přístupu ke vzdělání a odborné přípravě, přístupu k veřejným zakázkám, přístupu k bydlení, členství ve spolcích a jiných zájmových sdruženích a při prodeji zboží v obchodě nebo poskytování služeb, nebo na základě pohlaví při přístupu ke zboží a službám.“*¹⁷⁰

V souvislosti s tímto ustanovením nelze pominout zákon č. 198/2009 Sb., tzv. antidiskriminační zákon.

Důkazní břemeno je přeneseno na osobu odlišnou od té, která tvrdí, že byla v souvislosti s touto osobou porušena zásada rovného zacházení. Ovšem samotné přenesení důkazního břemena neznamená, že je osoba tvrdící skutečnosti, týkající

¹⁶⁹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, §133a odst. 1

¹⁷⁰ Tamtéž

se diskriminace této osoby, tj. žalobce, zbavena důkazních povinností. Žalobce tuto povinnost splní tím, že mimo tvrzení, že s ním bylo zacházeno ne běžným způsobem, tuto skutečnost i prokáže. Dále je nutné, aby znevýhodněná osoba uvedla, že toto zacházení bylo motivováno právě diskriminací.¹⁷¹

Dále je nutné zmínit, že i přes přenesení důkazního břemene na žalovaného, musí mít žaloba všechny náležitosti dle § 79 odst. 1, včetně vyličení rozhodujících skutečností a navrhaných důkazů. Přenesení důkazního břemena na žalovaného pak spočívá v *důkazu opaku*, kdy tento musí prokázat nevěrohodnost tvrzení a důkazů, které jsou uvedeny n návrhu žalobce.¹⁷²

Otázkou tak zůstává motivace odlišného zacházení. Žalobce musí uvést, že právě toto odlišné zacházení bylo motivováno právě diskriminačními znaky. Jak má pak žalovaný možnost prokázat opak? Odpověď nalezneme např. v § 16 odst. 4 zákoníku práce, který uvádí, že: „*Za diskriminaci se nepovažuje rozdílné zacházení, pokud z povahy pracovních činností vyplývá, že toto rozdílné zacházení je podstatným požadavkem nezbytným pro výkon práce; účel sledovaný takovou výjimkou musí být oprávněný a požadavek přiměřený.*“¹⁷³

4.2.2. Důkazní břemeno ve věcech náhrady škody

Ohledně náhrady škody a nemajetkové újmy pojednává obecně NOZ, konkrétně v ustanoveních § 2894–2891.¹⁷⁴ Oproti původnímu občanskému zákoníku, kde byla náhrada škody a nemajetkové újmy upravena v přibližně 50 ustanoveních (konkrétně § 415–450)¹⁷⁵, je úprava v rámci NOZ značně rozvinuta.

Škodou rozumíme veškerou újmu na majetku, kde tato újma však není omezena pouze na skutečnou škodu, tj. snížení hodnoty majetku, ale zahrnuje také ztrátu na zisku, tzn. i výši, o kterou se daná hodnota majetku měla zvýšit. Tuto škodu je pak třeba nahradit uvedením do předchozího stavu, není-li to však možné, hradí se škoda v penězích.¹⁷⁶ Škudce má pak povinnost nahradit mimo ceny obvyklé v době poškození i cenu tzv. zvláštní obliby.¹⁷⁷

¹⁷¹ JOUZA, Ladislav.: Nový antidiskriminační zákon. Bulletin advokacie. 2009, č. 11, str. 34

¹⁷² JOUZA, Ladislav.: Nový antidiskriminační zákon. Bulletin advokacie. 2009, č. 11, str. 35

¹⁷³ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce § 16 odst. 4

¹⁷⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁷⁵ Tamtéž, srov. Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník

¹⁷⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2951 odst. 1

¹⁷⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2969

Oproti škodě, jako majetkové újmě, je nemajetková újma vyjádřena jako poškození subjektivních práv, na základě kterého také vzniká povinnost nahradit škodu.¹⁷⁸

Z NOZ se můžeme dočíst, že každý si ve svém jednání musí počínat tak, aby nedošlo k ohrožení svobody, života, zdraví nebo majetku jiné osoby.¹⁷⁹ Tím rozumíme obecnou prevenční povinnost. Újmu musí poškozenému nahradit i ten, kdo má povinnost zakročít (tj. ten kdo způsobil nebezpečnou situaci) a tuto povinnost nenaplnil, obdobně i ten kdo nesplnil oznamovací povinnost.¹⁸⁰ Naopak povinnost nahradit škodu nemá osoba, která jednala v rámci obrany či krajní nouze.¹⁸¹

Obecně je povinen nahradit škodu škůdce. Škůdce může způsobit škodu různými způsoby, např. porušením zákona nebo porušením dobrých mravů. Mimo to zákon stanoví, že náhrada škody je spojena i s porušením smluvní povinnosti.¹⁸²

Žalobce ve věcech náhrady škody má povinnost tvrzení společně s povinností důkazní, a to konkrétně k těm skutečnostem, ze kterých je patrné, že se škůdce dopustil protiprávního jednání. Stejně povinnosti se vztahují i k prokázání vzniklé škody a k prokázání příčinné souvislosti mezi vzniklou škodou a daným protiprávním jednáním.¹⁸³ Pokud žalobce tyto povinnosti splní, je pak naopak na žalovaném, aby prokázal, že škodu nezavinil.¹⁸⁴

4.2.3. Důkazní břemeno ve věci správnosti veřejných listin

Abychom se mohli věnovat tomuto tématu, je nutné si nejprve vymezit pojem veřejné listiny. Veřejná listina je dle NOZ takovou listinou, kterou vydal orgán veřejné moci v rámci své pravomoci, jakož i listina kterou zákon za veřejnou prohlašuje.¹⁸⁵ K ustanovení NOZ můžeme přidat ještě ustanovení § 134 OSŘ, které nám uvádí, že listiny vydávané soudy spolu s listinami, které zákon prohlašuje za veřejné jsou nařízením či prohlášením orgánu, který takovouto listinu vydal¹⁸⁶, stejně tak jako ustanovení § 53 odst. 3, které nám ustanovení vycházející z OSŘ

¹⁷⁸ HENDRYCH, Dušan a kol. Právníký slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

¹⁷⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2900

¹⁸⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2901-2902

¹⁸¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2905-2906

¹⁸² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 2909-2914

¹⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.4.2003 sp. zn. 25 Cdo 1807/2001

¹⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 03. 2006, sp. zn. 25 Cdo 2199/2004

¹⁸⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 567

¹⁸⁶ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 134

rozšiřuje o listiny vydávané orgány územně samosprávných celků a jinými orgány.¹⁸⁷

U veřejných listin se předpokládá jejich pravdivost s ohledem na to, co je v rámci těchto listin osvědčeno, příp. potvrzeno. Pokud pak někdo bude chtít tuto listinu napadnout, musí být prokázán opak.¹⁸⁸

Obecně je civilní řízení soudní ovládáno principem volného hodnocení důkazů, to ovšem neplatí v případě veřejných listin. Veřejné listině je totiž jako důkazu přikládána určitá důkazní síla, a to na základě principu legální teorie důkazní. Je třeba uvést, že princip volného hodnocení důkazů se doplňuje s principem rovného postavení stran, a tak jsou veřejné listiny jedinou výjimkou, kde se zásada volného hodnocení důkazů neužije.¹⁸⁹

V rámci posuzování pravosti veřejných listin musí ten, proti komu taková listina svědčí, popřít její pravost, zároveň s tím ale musí důkazy podložit tuto nepravost tak, aby o této vzbudil u soudu důvodné pochybnosti. Samozřejmě, že je v oblasti pravosti listiny podstatné i vyjádření toho, kdo danou listinu vydal, příp. měl vydat. Pokud i nadále trvají pochybnosti o pravosti, zatěžuje důkazní břemeno toho, v jehož prospěch svědčí.¹⁹⁰

Co se týče správnosti, zde platí domněnka správnosti. Pokud však někdo tuto popírá, povinnost důkazního břemena leží na tom, proti komu tato listina svědčí.¹⁹¹

4.2.4. Důkazní břemeno ve věcech správnosti soukromých listin

Jinak tomu však je v případě popírání správnosti soukromých listin. Obecně je dokazování formou listin velmi častým důkazním prostředkem. O důkazu listinou pojednává ustanovení § 129 OSŘ. V současnosti je možné, aby měl listinný důkaz buďto podobu listinnou nebo elektronickou. Je také důležité si připomenout, že ustanovení § 129 OSŘ se nebude vztahovat na takové důkazy, které nejsou písemnostmi nebo takové, které není možno soudu předložit.¹⁹²

¹⁸⁷ Zákon č. 500/2006 Sb., správní řád § 53 odst. 3

¹⁸⁸ Tamtéž, obdobně Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 134

¹⁸⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, str. 72

¹⁹⁰ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, str. 247

¹⁹¹ Drápal, Ljubomír., Bureš, Jaroslav. a kol.: Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009 str. 929

¹⁹² ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, str. 246

Důkaz listinou je proveden přečtením a sdělením podstatného obsahu této listiny, stejně tak jako nahlédnutím účastníků.¹⁹³

Důkaz listinou navrhuje účastník řízení, kdy tuto přiloží k danému návrhu. Může však nastat situace, kdy účastník sám touto listinou nedisponuje, a tak zákon pamatuje na zavedení tzv. *ediční povinnosti*. Ta spočívá v soudem uložené povinnosti k předložení takovéto listiny. Tato povinnost se může týkat jak druhého účastníka, tak i nezúčastněné třetí osoby, zároveň si soud tuto listinu může opatřit i sám např. od jiného soudu či orgánu.¹⁹⁴

Pokud někdo do řízení uvede důkaz listinou, nemusí to nutně znamenat, že je taková listina pravá příp. správná. U důkazu listinou se tedy hodnotí především její pravost a správnost. Pravostí se rozumí ověření listiny z hlediska vydavatele takové listiny, správností pak její pravdivost co do obsahu.¹⁹⁵

V případě veřejných listin jsme si zatíženi důkazním břemenem vysvětlili již výše, jak je to ale u listin soukromých? Odpovědí je, že důkazní břemeno s ohledem na určité okolnosti nese ta strana, která z nich pro sebe vyvozuje příznivé právní následky, tedy ta strana, která tvrdí existenci těchto pro ni příznivých skutečností.¹⁹⁶

Můžeme si uvést na příkladu, kdy žalobce se domáhá určitého nároku, a na podporu tohoto nároku předloží listinný důkaz, čímž splní své důkazní břemeno. Žalovaný však namítne nepravost příp. nesprávnost takovéto listiny, což samo o sobě stačí ke zpochybnění takového důkazu a je tedy opět na žalobci, aby pravost této listiny doložil.

To mimo jiné zpracovává i J. Macur ve své práci, kde se zabývá charakterem protidůkazu, kterým je tzv. *kvalifikované popírání*. Zde se totiž nejedná o uplatnění konkrétní, žalovanému prospěšné právní normy, nýbrž o zabránění účinků takových, které vyplývají z dané listiny pro žalobce. Žalovanému tak postačí, když skutečnosti, které vedly např. ke vzniku této listiny zpochybní.¹⁹⁷

¹⁹³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 129 odst. 1

¹⁹⁴ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 129 odst. 2

¹⁹⁵ ZÁHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, str. 246

¹⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 29. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdon 257/97

¹⁹⁷ MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 71

Abych tuto kapitolu uzavřela, v rámci posuzování správnosti a pravosti soukromých listin je důkazem samotné popření této pravosti či správnosti, čímž dochází ke splnění důkazního břemena ze strany žalovaného, resp. toho, pro koho z této listiny nepramení příznivé následky. Důkazní břemeno se tak přeneso na toho, komu takový důkaz listinou svědčí a je na něm, aby pravost této listiny prokázal.

4.2.5. Důkazní břemeno ve věcech uznání dluhu

Uznání dluhu je institutem, který se v rámci občanského práva vyskytuje již poměrně dlouhou dobu. Jedná se o vyvratitelnou domněnku, že byl dluh uznán, a to v době jeho existence.¹⁹⁸ V kapitole 3.3.2. jsme si nastínili rozdíl mezi domněnkou vyvratitelnou a nevyvratitelnou, přesto bych ráda připomněla jejich rozlišení aspoň v tom ohledu, že proti vyvratitelné domněnce lze podat důkaz opaku dle § 133 OSŘ. Tuto vyvratitelnou domněnku má soud za prokázanou, pokud v řízení nevyšel najevo opak.

Pokud je písemně uznán dluh ze strany dlužníka, značně se tím zlepší pozice věřitele v rámci řízení. Ten totiž po uznání dluhu již nemusí prokazovat, že dluh vznikl, ani jeho výši, uznáním dluhu se totiž důkazní břemeno přesouvá na dlužníka. Dlužník pak na základě svého důkazního břemena musí prokázat, že dluh byl splněn, nevznikl nebo určitým způsobem zanikl. Odůvodnění judikatury je takové, že pouze v tomto případě je možné vyvrátit obsah takové domněnky.¹⁹⁹

Pokud tedy by v budoucím sporu o uznání dluhu věřitel disponoval písemným uznáním dluhu, prokázání jeho existence nebude tížit věřitele, nýbrž dlužníka, který v rámci řízení bude usilovat o opak onoho uznání, tzn. bude chtít vyvrátit domněnku, což však samo o sobě není možné pouhým protidůkazem a zpochybněním takového uznání, ale je třeba podat plný důkaz opaku, který existenci uznání dluhu jako takovou vyvrátí.

Je však důležité upozornit také na běh promlčecí lhůty v rámci uznání dluhu. Tuto problematiku blíže specifikuje § 639 NOZ dle kterého pokud dlužník uzná svůj dluh právo se promlčí do deseti let ode dne, kdy k takovému uznání došlo.²⁰⁰ Někdy se tak mluví o „přetržení“ promlčecí doby. Pokud je dluh uznán započíná běh nové lhůty.²⁰¹

¹⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 33 Odo 808/2005

¹⁹⁹ Tamtéž

²⁰⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 639

²⁰¹ WEINHOLD, Daniel. Promlčení a prekluze v soukromém právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. str. 158

Závěrem kapitoly bych zmínila judikaturu Nejvyššího soudu, která s během promlčecí doby a s vytvořením vyvratitelné domněnky, ve spojitosti s uznáním dluhu vznikla. Ne každé uznání dluhu má totiž stejné následky co do vytvoření zmiňované vyvratitelné domněnky. Pokud dlužník písemně uzná dluh co do výše a důvodu, ale není zde aspekt výslovného příslibu splnění dluhu, je následkem tohoto uznání pouze přetržení promlčecí lhůty. Aby mohlo dojít k vytvoření domněnky, musí v rámci písemného uznání dluhu být obsažený právě tento příslib splnění dluhu.²⁰²

4.2.6. Důkazní břemeno v řízení o pozůstalosti

I přes to, že je řízení o pozůstalosti typicky nesporným řízením, my již z předchozího výkladu víme, že se důkazní břemeno může objevovat i v rámci tohoto druhu řízení.

Řízení o pozůstalosti se ve většině případů zahajuje bez návrhu. Soud jej tedy zahajuje z moci úřední a to usnesením. V tomto usnesení zároveň stanoví konkrétního notáře, který v rámci tohoto řízení vystupuje jako soudní komisař. Účastníkem takového řízení jsou pak dědicové, v případě, že neexistuje dědic je účastníkem i stát a manžel zůstavitele, pokud je předmětem řízení i rozhodnutí o právech a povinnostech vyplývajících ze společného jmění manželů, pokud byla smrt zůstavitele důvodem zániku manželství.²⁰³

Ovšem i v rámci tohoto řízení může vzniknout spor, a to konkrétně o dědické právo. Ten vzniká na základě dědických práv osob, které toto právo uplatnily. Tato práva stojí vedle sebe, avšak nejsou slučitelná. V případě nesporných skutečností se tento spor řeší usnesením notáře, jako soudního komisaře, který rozhodne o skončení pozůstalostního řízení s tím kterým účastníkem.²⁰⁴

U sporných skutečností je principem objasnit tyto sporné skutečnosti, což nemůže být úkolem soudního komisaře. Postup nám určuje § 170 ZŘS. U sporných skutečností, rozhodne usnesením soud, tentokrát o tom, kdo má jako účastník nejslabší dědické právo. Tento pak může uplatnit žalobu u soudu, k čemuž je mu poskytnuta lhůta, která nesmí být kratší než dva měsíce.²⁰⁵ Pokud pak účastník

²⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 01. 07. 2008, sp. zn. 28 Cdo 84/2008

²⁰³ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, 305

²⁰⁴ Tamtéž

²⁰⁵ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních § 170 odst. 1

takovouto žalobu u soudu skutečně uplatní, stává se sporná skutečnost, vyplívající z pozůstalostního řízení, předmětem sporného soudního řízení.

Otázkou tedy zůstává, kdo v rámci tohoto, již sporného řízení ponese důkazní břemeno. Z ustanovení NOZ víme, že závěť může být pořízena buď listinou soukromou či veřejnou.²⁰⁶ Pokud budeme předpokládat spor ohledně pravosti závěti, kterou považujeme za listinu soukromou, postupuje se dle výše uvedených pravidel dělení důkazního břemena v rámci sporů týkajících se pravosti soukromých listin. Tedy, důkazní břemeno nese ta strana, které z listiny plynou pozitivní následky, tj. dědic, kterého soud označil usnesením za účastníka se silnějším dědickým právem. Tyto závěry vyplývají i z judikatury Nejvyššího soudu: *„Nejvyšší soud ohledně osoby nesoucí důkazní břemeno při zpochybnění pravosti a pravdivosti závěti sepsané ve formě soukromé listiny zůstavitelem proto dospěl k závěru, že důkazní břemeno zatěžuje v právě uvedeném rozsahu toho, kdo z takové listiny vyvozuje pro sebe příznivé následky, tedy závěti povolaneého dědice.“*²⁰⁷

²⁰⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1533-1538

²⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2592/2021

5. Informační asymetrie

V rámci civilního procesu je velice důležité, aby soud v rámci svého rozhodování došel ke spravedlivému výsledku ať už v podobě rozhodnutí ve věci samé či uzavíráním smíru. Aby tento hlavní úkol soudu byl naplněn, je třeba mít dostatek informací k podložení tvrzení účastníků, kdy soud tyto informace shromažďuje a zpracovává právě za tímto účelem.²⁰⁸

V kapitole věnující se judikatuře jsem uvedla, že český právní řád vychází z kontinentálního systému práva, kde však nejsou uspokojivě řešeny situace, při kterých procesní strana v konkrétním sporu nemá dostatek k informací k tomu, aby mohla prosadit svůj nárok nebo naopak tyto informace použít na svoji obranu.²⁰⁹

Právě tento nedostatek informací brání řádnému vedení sporu a strana, která tímto nedostatkem informací trpí tak může očekávat nepříznivé následky v podobě prohry pře, z důvodu neunesení procesních břemen či nedodržení procesních povinností, vyplívajících právě z tohoto nedostatku informací. Nedostatek informací v tomto ohledu se také může nazývat *informační deficit*.²¹⁰

Informační deficit je vnímán jako osobní problém dané procesní strany, která jím trpí. Tato buď nalezne sama způsob, jak informační deficit překonat nebo, při jeho neodstranění, může dojít právě k již zmiňovaným negativním následkům ve formě prohry sporu. Obecně se totiž má za to, že povinností soudu není zabývat se touto problematikou, a tak by se vyřešení této otázky měla zabývat samotná strana, která nedisponuje dostatkem informací.²¹¹

Je ovšem pravdou, že samotná problematika informačního deficitu by měla být řešena. V souvislosti s tímto existují určité instituty, které se však tomuto problému věnují a do určité míry, dle J. Macura „*postačujícím způsobem*“ ho i řeší. Mezi tyto instituty patří institut vyšetřovacího důkazu a vysvětlovací povinnosti strany nezatížené důkazním břemenem²¹², o kterých bude tato kapitola pojednávat.

²⁰⁸ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 7

²⁰⁹ Tamtéž

²¹⁰ KADAVÁ, Veronika. Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem. [online]. [cit. 2024-03-03]. Dostupné z: <https://1url.cz/YKABd>.

²¹¹ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000., str. 7-8

²¹² MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 8

5.1. Vyšetřovací důkaz

Nalézt jednotnou definici pojmu vyšetřovacího důkazu není jednoduché. Dle Faschinga je tento důkaz takovým důkazem, který je možno vykonat soudem na základě z jeho podstaty plynoucí úřední moci, tedy soud může předmětem dokazování učinit i to, co ani jedna strana v rámci řízení netvrdila. Zároveň také zastává názor, že o vyšetřovací důkaz se jedná v případě, že důkazní prostředek nebo návrh důkazu nemůže sloužit k podložení konkrétních skutkových okolností, ale nabízí straně možnost seznámit se s těmito skutkovými okolnostmi, na základě kterých pak může sama uvádět skutková tvrzení.²¹³

Ohledně jeho užití v rámci kontinentálního právního systému panují stejně nejednotné názory, jako ve snahách o uchopení. V tomto právním systému se vyšetřovací důkaz objevuje spíše ojediněle.²¹⁴ Macur uvádí, že se jeho použití omezuje ve své podstatě jen na spory rozvodové či na spory o vyživovací povinnosti.²¹⁵

Vyšetřovací důkaz má své odpůrce, kteří argumentují především tím, že strany plní na základě takového důkazu své procesní povinnosti a břemena pouze neúplně, s ohledem na to, že tyto musejí do procesu vnést takové informace, ze kterých je možné skutkový stav poznat s jistotou, tj. že by strany neměly v rámci svých skutkových přednesů podávat nepřesné a mezerovité informace a neunesly by tak *břemeno substancování* (břemeno týkající se uvádění přesných, a ne příliš obecných informací). Na druhé straně jsou však názory, které užití vyšetřovacího důkazu neodsuzují, ba dokonce schvalují. Jejich argumentem je, že soud může v případě neužití tohoto institutu vydat takové rozhodnutí, které bude odporovat povinnosti ochrany subjektivních hmotných práv.²¹⁶

Aby se mohl v rámci řízení uplatňovat princip rovnosti stran, je třeba, aby tyto strany měly přístup ke stejným a úplným informacím, které následně povedou ke správnému objasnění skutkového stavu. Takovému principu se také jinak říká „*princip rovnosti zbraní*“. Aby tyto principy mohly být zachovány, musí se

²¹³ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 11

²¹⁴ MACUR, Josef.: Vyšetřovací důkaz v civilním soudním řízení., Právní rozhledy 2/2000, C.H.Beck str. 46-51

²¹⁵ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 21

²¹⁶ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 39

vyrovnat informační deficit té strany, která v podstatě nemá možnost si obstarat poznatky rozhodné pro vydání rozhodnutí soudu v dané věci.²¹⁷

Shrnou-li uvedené, vyšetřovací důkaz je účinným nástrojem kompenzace informačního deficitu. Na tomto principu strana získá bližší informace o daném skutkovém stavu a na základě toho pak svá tvrzení může blíže specifikovat a konkretizovat.

5.1.1. Vysvětlovací povinnost stran

Vysvětlovací povinností stran je jedním z druhů vyšetřovacího důkazu. Charakteristika této povinnosti je obsažena v již samotném názvu, kdy strana s dostatkem informací má pomoci straně trpící informačním deficitem podrobněji objasnit řešený skutkový stav. V obecné rovině může být strana omezena informačním deficitem jak osoba žalobce, tak osoba žalovaného.²¹⁸

Ovšem povinnost vysvětlovací je různými názory odsuzována, a to především z hlediska dodržování zásady projednací. Zásada projednací se v rámci civilního řízení může v přeneseném významu vyskytovat jako projev základních občanských práv a svobod účastníků v rámci řízení, kde v tomto řízení by taková práva a svobody měla být respektována. Civilní řízení totiž není jen o nalézání pravdivého skutkového stavu.²¹⁹

Také je nutné říci, že v povaze civilního řízení sporného je objektivní řešení konfliktu mezi stranami soudem. Může se tedy zdát, že zavedení vysvětlovací povinnosti nejen že odporuje zásadě projednací, ale také mění povahu samotného sporného řízení. Úkolem stran v rámci tohoto druhu řízení je prosazení svého nároku, ne napomáhání k prosazení nároku odpůrce.²²⁰

Úkolem celého řízení je, jak jsem již zmiňovala, respektování svobodné vůle a autonomie jednotlivých účastníků. Nadto v žádném právním předpisu nenalezneme ustanovení týkající se vzájemné spolupráce v rámci řízení, kde se

²¹⁷ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 64

²¹⁸ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 97

²¹⁹ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 111-112

²²⁰ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 113

objevují proti sobě stojící strany.²²¹ Naopak, povinnost, které účastníci dostát musejí je povinnost pravdivosti.

I přes všechna tato „negativa“ vysvětlovací povinnosti je možné se s ní v civilním procesu setkat, především z toho důvodu, že se jedná o velice účinný nástroj k odstraňování informačního deficitu, který se v rámci civilního procesu projevuje negativně.²²²

5.1.2. Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem

Tato povinnost kompenzuje informační deficit strany, která je důkazním břemenem zatížena. Aby mohl být naplněn cíl řízení, musí si být strany rovny, s čímž souvisí i již výše zmiňovaný princip „rovnosti zbraní“. Ten se v rámci této povinnosti projevuje tím způsobem, že se strana nezatížená důkazním břemenem, která jako jediná disponuje s určitými informacemi důležitými pro vydání rozhodnutí, díky tomuto dostává do procesního nevýhodného postavení a odpůrce má možnost se domáhat dodržení této povinnosti ve smyslu poskytnutí těchto informací.²²³

Tato povinnost však vzniká pouze s ohledem na možnost získání informací, které jsou pro daný proces rozhodné. Pokud by tato strana tyto informace získat nemohla, povinnost tím pádem nevzniká. Z uvedeného vyplývá, že pokud strana nezatížená důkazním břemenem nedisponuje určitými informacemi, a k jejich získání by musela vynaložit dostatečné úsilí, vysvětlovací povinností strany nezatížené důkazním břemenem nebude zatížena.²²⁴

V některých případech postačí pro splnění této povinnosti, co do obsahu, učinění prohlášení či podání zprávy, ovšem obsahy této povinnosti jsou různorodé. Může se jednat o rozpoznávání různých listin, identifikaci osob, či zbavení povinnosti mlčenlivosti třetích osob na základě dispozice s tímto právem.²²⁵

Na závěr této problematiky si položíme otázku, zda může strana nezatížená důkazním břemenem odepřít splnění vysvětlovací povinnosti. A není překvapením,

²²¹ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 114

²²² MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 118

²²³ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 145

²²⁴ Tamtéž

²²⁵ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 156-159

že ani odpověď na tuto otázku nebyla v rámci snahy na ní zodpovědět bezesporná, především s ohledem na situaci, zda lze odmítnout splnit tuto povinnost v případě, že by si osoba povinná způsobila nebezpečí trestního stíhání.²²⁶ Jak víme z trestního práva, možnost odepřít výpověď z důvodu hrozby trestního stíhání má svědek.²²⁷ Dle Stürnera však musíme vycházet z předpokladu, že strana sporu je zúčastněným účastníkem daného řízení. Svědek oproti tomu je třetí nezaujatou osobou a s daným řízením nemá co dočinění, strana sporu nadto v rámci řízení sleduje své vlastní zájmy. Z toho důvodu tedy nelze odepření výpovědi svědka srovnávat s odmítnutím splnění povinnosti vysvětlovací.²²⁸ Toto stanovisko však Macur zásadně odmítá, když uvádí, že: „*Pro úsudek, že zákon klade podstatně větší nároky na pravdivost, objektivnost, úplnost a určitost výpovědi stran než na obsah výpovědi svědka, neexistují přesvědčivé argumenty. Proto nelze dostatečně odůvodnit ani závěr, že strany by měly být více než svědkové omezeny v možnosti odvolávat se na své závažné osobní zájmy, jež by jim dovolovaly odepřít výpověď, resp. odepřít určitá skutková vysvětlení.*“²²⁹

5.2. Informační asymetrie v zákoně o hromadných žalobách

Poslední část této práce pojednává o informační asymetrii v připravovaném zákoně o hromadném občanském řízení soudním. Tato část se bude zaměřovat především na § 60 tohoto připravovaného zákona, kde je obsažena povinnost předložení důkazních prostředků.

Abychom si problém mohli rozvést, podíváme se na obsah ustanovení § 60 tohoto zákona.

V odst. 1 je uvedena povinnost předložit důkazní prostředky té osobě, která těmito důkazními prostředky disponuje. Aby tato povinnost mohla být uložena, musí být podán návrh ze strany účastníka hromadného řízení a zároveň musejí být tyto důkazní prostředky přiměřeně dostupné.²³⁰ Vymezení přiměřené dostupnosti pak nalzáme v důvodové zprávě, kde je uvedeno, že se jedná o prostředky, které: „...je možné po navrhovateli spravedlivě požadovat, aby si byl schopen tyto důkazy

²²⁶ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 162

²²⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád § 100 odst. 2

²²⁸ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 163

²²⁹ MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 167

²³⁰ Přípravovaný zákon o hromadném občanském řízení soudním § 60

*opatřit. Jejich opatření je v jeho moci, nevyžaduje nějakou zásadnější aktivitu, není finančně náročné a cesta k získání oněch důkazů je plně legální. Podmínka bude splněna např. ve chvíli, kdy tyto důkazní prostředky sice nemá sám žalobce jakožto navrhovatel, ale mají je k dispozici zúčastnění členové skupiny, s nimiž je žalobce v kontaktu. Takové důkazy lze považovat za přiměřeně dostupné. Naopak důkazy, které má v dispozici protistrana nebo třetí osoba, pokud je nechtějí dobrovolně vydat, nebudou rozumně dostupné, protože jejich získání, byť je fakticky možné, by patrně bylo spojeno s porušením zákona.*²³¹ Pokud bychom toto ustanovení vztáhli k výše zmiňované povinnosti vysvětlovací strany nezatížené důkazním břemenem, platí to, co jsme si již uvedli. Pokud tedy bude existovat přiměřená cesta, jak tyto důkazní prostředky obstarat, bude informační asymetrie účastníka, který těmito důkazními prostředky nedisponuje, vyrovnána.

Následně se dostáváme k odst. 2 tohoto ustanovení, kde je uvedena povinnost mlčenlivosti. Konkrétně se uvádí, že ustanovení není dotčeno odst. 1.²³² To by samo osobě mohlo způsobovat problém. Jak jsme si uváděli v předchozí kapitole, obsahem splnění vysvětlovací povinnosti může být i zbavení povinnosti mlčenlivosti osobou, která tímto právem na zbavení povinnosti mlčenlivosti disponuje. V důvodové zprávě se pak můžeme dočíst, že se pro účel zákona nesmí být dotčena povinnost mlčenlivosti dle zvláštních právních předpisů. Jako příklad je zde uváděna dohledová mlčenlivost ČNB jako orgánu dohledu nad finančním trhem či mlčenlivost advokáta, stejně tak jako povinnost mlčenlivosti v rámci práva EU.²³³ Z toho vyplývá, že povinnost vysvětlovací se nebude vztahovat na povinnost mlčenlivosti vycházející ze zvláštních předpisů. Zde by tak informační asymetrie překlenuta nebyla a mohlo by docházet k nepříznivým výsledkům sporu pro stranu, která je tímto deficitem postižena.

Poslední odstavec nám určuje důsledky nesplnění povinnosti předložit důkazy na základě návrhu dle odst. 1. Toto ustanovení uvádí, že pokud není dán spravedlivý důvod k nepředložení těchto důkazních prostředků, bude skutečnost, která těmito měla být prokázána, pokládána za prokázanou.²³⁴ V důvodové zprávě je pak uvedeno, že pokud účastník nebude ochoten předložit tyto prostředky na základě povinnosti, ztratí v očích soudu důvěryhodnost. To však platí pouze pro

²³¹ Přípravovaný zákon o hromadném občanském řízení soudním, důvodová zpráva k § 60

²³² Přípravovaný zákon o hromadném občanském řízení soudním § 60

²³³ Přípravovaný zákon o hromadném občanském řízení soudním, důvodová zpráva k § 60

²³⁴ Přípravovaný zákon o hromadném občanském řízení soudním § 60

účastníky řízení, a ne pro třetí nezúčastněné osoby. Soud pak této třetí osobě za nesplnění povinnosti předložit důkazy může dle § 53 ve spojení s § 72 OSŘ udělit pořádkovou pokutu.²³⁵

Informační asymetrie v rámci civilního řízení je určitě důležitou otázkou, kterou je třeba řešit. S ohledem na možnosti, kterými lze v rámci tohoto připravovaného zákona deficit překlenout zde existují i možnosti, jak se této povinnosti, která by kompenzovala informační deficit, vyhnout. Z toho důvodu pak může docházet k rozhodnutím, při kterých nebyl dostatečně zjištěn skutkový stav i přes to, že v rámci řízení byly využity všechny prostředky k tomu, aby se právě takovému rozhodnutí předešlo. Jak již víme, cílem civilního řízení je nalézání pravdy. Z mého pohledu by tedy k rozhodnutím, která nesprávně reflektují skutkový stav nemělo, pokud možno, vůbec docházet.

²³⁵ Připravovaný zákon o hromadném občanském řízení soudním, důvodová zpráva k § 60

Závěr

Smyslem této práce bylo zachycení důkazního břemena jak v teorii, tak v praxi. V rámci první kapitoly jsem věnovala pozornost nejprve uvedení do problému, kde jsem nastínila, že cílem civilního procesu je nalézání pravdy a zároveň je s tímto spojeno mnoho principů a zásad, které jsou pro celé civilní řízení stěžejní. Jedná se například o princip projednací v rámci sporného řízení, na základě kterého soud přihlíží k tomu, co strany přednesly a k těm důkazům, které navrhly.

Dokazování se pak nutně pojí i se samotným pojmem důkazního břemena. To je možné zachytit v různých podobách, jako je třeba důkazní břemeno objektivní a subjektivní, konkrétní a abstraktní, kdy takovéto konkretizování jednotlivých druhů důkazních břemen není jednoduché.

To samé platí i pro pojmy s důkazním břemenem se týkajících. Té se věnovala druhá kapitola této práce, kde byl vysvětlen rozdíl mezi procesními břemeny a procesními povinnostmi. Mezi procesní břemena patří mimo břemeno důkazní i břemeno tvrzení. Obě břemena pak úzce souvisejí s jimi odpovídajícími povinnostmi, tedy povinností tvrzení a povinností důkazní. I přes to, že se tyto pojmy mohou zdát podobné, možná dokonce i stejné, není tomu tak. I když rozlišení mezi procesními břemeny a povinnostmi není jednoznačné, rozdíly mezi nimi existují.

Dělení důkazního břemena má svá pravidla. Dělením rozumíme rozdělení důkazního břemena na konkrétní účastníky sporu právě dle těchto pravidel. Prvním pravidlem je pravidlo základní, dle kterého nese důkazní břemeno ten, jemuž svědčí prokazovaná skutečnost. Dále se pak důkazní břemeno dělí na základě pravidel zvláštních, mezi které patří vyvratitelné právní domněnky, dělení na základě zákonných norem a soudcovské dotváření práva. I přes to, že pravidlo dělení dle základního pravidla není v zákoně nikde výslovně ustanoveno, i český právní řád se podle něj řídí a vychází z něj i judikatura. Toto pravidlo má totiž povahu nepsaného zákonného pravidla, které stejně tak jako nepsané zásady a principy či obyčejové právo ovlivňují civilní proces a potažmo řečeno i celý český právní řád.

Další kapitolou jsme se pak přenesli do praxe spojené s důkazním břemenem. V kapitole o judikatuře jsme si vysvětlili, co to vůbec judikatura je a proč by se soudy od této ustálené soudní praxe neměli odchylovat, příp. za jakých podmínek je odchýlení možné. Dále jsem v rámci kapitoly Důkazní břemeno

v praxi rozebrala způsoby dělení důkazního břemena v rámci jednotlivých soudních řízení. U těchto je návodné říci, že dělení probíhá zejména na základě zvláštních pravidel. Proto bylo tomuto tématu věnováno poměrně dost prostoru, s ohledem na různé odlišnosti, které je třeba v rámci jednotlivých řízení zmínit.

Poslední část práce byla zaměřena na informační deficit. Zde je třeba říci, že otázka informačního deficitu by rozhodně neměla být přehlížena, protože může vést k nesprávnému a nepravdivému objasnění skutkového stavu. Strana trpící informačním deficitem je ve značné nevýhodě v rámci civilního procesu, a tak během času vznikaly nástroje, kterými se tato asymetrie kompenzuje. Těmto nástrojům se říká *vyšetřovací důkaz*. Uvedli jsme si i typy vyšetřovacích důkazů, kam řadíme vysvětlovací povinnost stran, především pak vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem. I přes to, že tyto nástroje jsou důležité k vyřešení otázky týkající se informačního deficitu, je mnoho odlišných názorů zda, a pokud ano, tak do jaké míry, by tyto nástroje měly být v rámci civilního procesu využívány.

Konečně se dostáváme k informační asymetrii s ohledem na připravovaný zákon o hromadných žalobách. Zde si můžeme pokládat otázku, zda je tento zákon s ohledem na tuto problematiku dostatečně a správně vystavěn, nebo zda by nebylo návodné učinit v rámci tohoto návrhu několik změn.

Snažila jsem se tuto práci podat takovou formou, aby tuto problematiku pochopili i méně zdatní čtenáři, ale aby se i ti více zdatní při pročítání mezi řádky, pokud možno, dozvěděli přínosné informace. Psaní této práce pro mě bylo určitě přínosné. Dle mého názoru se totiž člověk hlubokým ponořením do problematiky naučí více než při pouhém pročítání odborné literatury.

Resumé

The aim of this work was to thoroughly examine the concept of the burden of proof both in theory and in practice, with an emphasis on its relationship to the civil judicial process. The first chapter focused on introductory insights and basic principles of civil procedure. The second chapter then delved into distinguishing between procedural burdens and obligations, such as the burden of proof and the duty of assertion, emphasizing their mutual relationship. The third chapter addressed important aspects of dividing the burden of proof, governed by both general and specific rules.

Another section concentrated on case law and the practical aspects of applying the burden of proof in actual judicial practice. Here, an examination was conducted on the precise meaning of case law and why it is crucial for courts to adhere to it, except in certain circumstances where deviation is permitted under specific conditions. Furthermore, various methods of dividing the burden of proof within individual judicial proceedings were analyzed, with a focus on special rules governing such divisions.

The final part of the work focused on the issue of information deficit and the potential compensation through investigatory evidence. Types of investigatory evidence were discussed, including the obligation of parties to provide explanations, particularly in the context of parties not bearing the burden of proof. Additionally, there was a discussion on information asymmetry in relation to the proposed class action law and its potential adjustments.

Seznam použité literatury

Knižní publikace

DRÁPAL, Ljubomír., BUREŠ, Jaroslav., a kol.: Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2009

FIALA, Josef. Důkaz zavinění v občanském soudním řízení. Praha: Československá akademie věd, 1965

HAMULÁKOVÁ, Klára. Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení. Teoretik. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-51-6

HENDRYCH, Dušan a kol. Právní slovník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1

KNAPP, Viktor.: Teorie Práva. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1

LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Extra (Leges). Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-203-5

MACUR, Josef. Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1403-2.

MACUR, Josef. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1161-0

MACUR, Josef. Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-2276-0

MACUR, Josef. Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0810-5

SVOBODA, Karel. Dokazování. Právní monografie (ASPI). Praha: ASPI, 2009. ISBN 978-80-7357-414-7

SVOBODA, Karel., SMOLÍK, Petr., LEVÝ, Jiří., DOLEŽÍLEK, Jiří. et al. Občanský soudní řád. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021

VEČEŘA, Miloš; GERLOCH, Aleš; BERAN, Karel a RUDENKO, Slavomír. Všeobecná teória práva. Praha: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-645-3.

WEINHOLD, Daniel. Promlčení a prekluze v soukromém právu. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-576-3.

WINTEROVÁ, Alena., MACKOVÁ, Alena. et al. Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-298-1

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Právní učebnice (Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-714-6

Odborné články

GŘÍBKOVÁ, Petra. Judikatura jako fenomén [online]. Právní prostor. 2018 [cit. 2024-2-28]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/judikatura-jako-fenomen>

JOUZA, Ladislav.: Nový antidiskriminační zákon. Bulletin advokacie. 2009, č. 11. ISSN 1210-6348

KADAVÁ, Veronika. Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem. [online]. [cit. 2024-03-03]. Dostupné z: <https://1url.cz/YKABd>

LAVICKÝ, Petr. Flexibilní důkazní břemeno? Právní rozhledy Praha: C. H. Beck. 2016, roč. 24, č. 22 ISSN 1210-6410

LAVICKÝ, Petr. Soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena. Právník [online]. Ústav státu a práva AV ČR. 2018, roč. 157, č. 4, str. 303-304 [cit. 2024-02-25] Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2018/4/02.Lavick%C3%BD_4_2018.pdf

MACUR, Josef. Vyšetřovací důkaz v civilním soudním řízení., Právní rozhledy. C.H.Beck 2000, č. 2. ISSN 1210-6410

PRÜTTING, Hanns. Beweislast und Beweismass. Der Einfluss Leo Rosenberg und Karl Heinz Schwabs auf die Entwicklung eines modernen Beweisrechts. Zeitschrift für Zivilprozess, 2010, č.2

Judikatura

Nález Ústavního soudu ČR z 18. dubna 2023, sp. zn. I. ÚS 323/23

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 385/15

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 470/97

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 29. října 1997, sp. zn. 2 Cdon 257/97

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.4.2003 sp. zn. 25 Cdo 1807/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 03. 2006, sp. zn. 25 Cdo 2199/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR z 29. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdon 257/97

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 33 Odo 808/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 01. 07. 2008, sp. zn. 28 Cdo 84/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2592/2021

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2017, sp. zn. 28 Cdo 5184/2015

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2002, sp. zn. 21 Cdo 370/2002

Právní předpisy

Připravovaný zákon o hromadném občanském řízení soudním

Sdělení č. 209/1992 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích,

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 500/2006 Sb., správní řád

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád